

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

**Tvary 3. stupně přídavných jmen v odborné
ruštině a jejich české ekvivalenty**

**Формы превосходной степени прилагательных
в русском научном стиле и их чешские
ЭКВИВАЛЕНТЫ**

Magisterská diplomová práce z ruského jazyka

Vypracovala: Veronika Holá

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Flídrová, CSc.

Olomouc 2010

Děkuji prof. PhDr. Heleně Flídrové, CSc. za konzultace, rady a připomínky,
které mi poskytla během vypracování této diplomové práce.

V Olomouci, 12. 11. 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla použité
prameny.

V Olomouci, 12. 11. 2010

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část.....	2
1. Charakteristika přídavných jmen	2
1.1 Přídavná jména jako slovní druh	2
1.2 Klasifikace přídavných jmen	3
1.3 Tvary přídavných jmen	8
1.4 Skloňování přídavných jmen	10
1.5 Stupňování přídavných jmen	12
1.5.1 Tvoření komparativu a superlativu	14
1.5.1.1 Komparativ	14
1.5.1.1.1 Syntetický (jednoduchý) tvar 2. stupně (komparativu)	14
1.5.1.1.2 Analytický (složený) tvar 2. stupně (komparativu)	15
1.5.1.2 Superlativ	17
1.5.1.2.1 Syntetický (jednoduchý) tvar 3. stupně (superlativu).....	17
1.5.1.2.2 Analytický (složený) tvar 3. stupně (superlativu).....	18
1.5.2 Užití superlativu.....	19
2.Odborný styl	22
2.1 Odborný styl v ruském jazyce	22
2.1.1 Přídavná jména v ruském odborném stylu.....	26
2.2 Odborný styl v českém jazyce	27
2.2.1 Přídavná jména v českém odborném stylu.....	28
Praktická část.....	29
1. Syntetický (jednoduchý) tvar 3. stupně přídavných jmen	30
1.1 Tvary vytvořené připojením slootovorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména.....	30
1.2 Syntetické tvary 2. stupně se zesilující předponou наи- ve významu 3. stupně.....	37
1.3 Syntetické tvary 3. stupně vzniklé připojením slootovorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména se zesilující předponou наи-.....	40
1.4 Závěry	40

2. Analytický (složený) tvar 3. stupně přídavných jmen	41
2.1 Tvary наиболее + 1. stupeň přídavného jména.....	42
2.2 Tvary самый + 1. stupeň přídavného jména.....	47
2.3 Závěry	52
3. Superlativ v českém jazyce s odlišnými tvary v jazyce ruském	53
Shrnutí.....	56
Ruské resumé.....	58
Bibliografie.....	69
Literatura použitá jako zdroj příkladů.....	71

Úvod

V naší diplomové práci se budeme zabývat tvary 3. stupně přídavných jmen v ruském odborném stylu a věnovat se tomu, jak se tyto tvary obvykle překládají do češtiny. Zdrojem pro naši práci nám byly odborné gramatické příručky v ruském a českém jazyce a encyklopedické slovníky, materiál pro část praktickou tvořilo pět set excerpčních lístků s vybranými ruskými větami z ruské odborné literatury, které obsahovaly námi sledovaný jev, tedy 3. stupeň přídavného jména, a větami s jejich českými ekvivalenty. Cílem této práce je určit prostředky, jejichž pomocí jsou vytvořeny tvary superlativu v ruských odborných textech, zaměřit se na jejich kvantitativní porovnání a sledovat jejich české ekvivalenty. Proto budeme analyzovat možnosti překladu těchto tvarů, které jednotliví autoři zvolili.

Naše diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části, část teoretickou a část praktickou. V teoretické části budeme charakterizovat ruská i česká přídavná jména, uvádět jejich klasifikaci, tvary, skloňování a zaměříme se na stupňování, především 3. stupeň. V druhé, základní kapitole teoretické části podáme základní definici funkčních stylů, konkrétně se budeme věnovat ruskému i českému odbornému stylu s ohledem na přítomnost přídavných jmen v něm.

Část praktická, která vychází z výkladu v části teoretické, je rozčleněna do tří hlavních kapitol. První dvě kapitoly jsou vytvořeny na základě používaných tvarů 3. stupně přídavných jmen v ruském odborném stylu. V první kapitole se zabýváme tvary syntetickými, v podkapitolách uvádíme jednotlivé tvary s rozdělením do skupin na základě jejich překladu do češtiny, součástí každé skupiny jsou příklady vět s těmito jevy z ruského odborného textu včetně jejich českých ekvivalentů, obdobně je členěna i kapitola druhá, ve které se zabýváme tvary analytickými. Na konci jednotlivých kapitol budou shrnuty výsledky v rámci těchto kapitol, ke kterým jsme v průběhu výzkumu došli. V kapitole třetí postupujeme opačně, všímáme si zde 3. stupně přídavného jména z pohledu česko-ruského plánu a vysvětlujeme jevy, kdy jsou v ruských odborných textech použity různé tvary přídavného jména v jiných stupních než ve 3. stupni a do jazyka českého jsou přeloženy právě 3. stupněm, opět podáváme doplňující výklad k překladu těchto jevů a členíme je do skupin, tentokrát podle jejich ruského tvaru.

Na konci praktické části provedeme shrnutí celé této části a z hlediska kvantitativního zhodnotíme používání jednotlivých tvarů i českých ekvivalentů.

Teoretická část

1. Charakteristika přídavných jmen

1.1 Přídavná jména jako slovní druh

Přídavná jména představují gramatickou třídu plnovýznamových slov. Mají pojmenovací funkci a označují příznaky předmětů (kvality i vlastností). Svými tvary mohou přídavná jména vyjadřovat rod, číslo, pád a také životnost či neživotnost (*např. новый студент, новая студентка, новое слово, поздравить новых студентов, записывать новые слова*). Tyto gramatické kategorie jsou syntakticky závislé na gramatických kategoriích podstatných jmen, ke kterým se vztahují, a shodují se s nimi. V určitých případech se přídavná jména mohou také stupňovat a tvořit jak složené, tak i jmenné (krátké) tvary (*např. находится на более высоком уровне, высокий – высок*). Ve větě přídavná jména vystupují především jako přívlastek shodný (*např. подойти к небольшому дому*). Mimo to mohou mít také funkci predikativní nebo atributivně-predikativní, tj. vystupují ve funkci jmenného přísudku a doplňku (*např. ночь была тихая, ребята вернулись довольные*). (M. Čabala, in: G. Baláž a kol., 1989)

Podle O. Lešky a O. Parolkové v Příruční mluvnici ruštiny pro Čechy (1961) označují přídavná jména vlastnosti osob, zvířat a věcí, které jsou vyjádřené podstatným jménem, a to buď absolutně, nevztahově (*např. старый человек, злая собака, низкий стол, большая радость, желтый карандаш*), nebo jejich význam omezují udáním vlastnosti vyplývající z různých vztahů k jiným osobám, zvířatům, věcem a dějům, označeným základem přídavného jména (*např. замочная скважина, столичная жизнь, орлиное гнездо, волчий лай, мамина сестра*). Tento rozdíl tvoří základ pro dělení přídavných jmen na jakostní a vztahová, jak bude dále popisováno v kapitole Klasifikace přídavných jmen. (B. Havránek a kol., 1961)

Jak píše M. Čabala v knize Современный русский язык в сопоставлении со словацким (1979), objevují se okrajově také nesklonná, tzn. morfologicky „nulová“ přídavná jména typu плиссе, бордо, беж, u kterých je kategorie rodu, životnosti a neživotnosti, čísla a pádu vyjádřena jen s pomocí ohebného podstatného jména (*юбка плиссе – sukně plisé nebo plisovaná sukně*). Zároveň v některých případech existují i ohebné paralely (*цвет бордо – бордовый цвет, barva bordó, bordová barva*). Opačným

případem jsou slovní spojení ohebných přídavných jmen s neohebnými podstatnými jmény, ve kterých jsou morfologické kategorie podstatných jmen vyjádřeny na nich závislými přídavnými jmény (*посетить солнечный Сочи, надеть новое пальто, кормить маленького пони*). (G. Baláž a kol., 1989)

Mezi přídavná jména jako slovní druh kromě vlastních přídavných jmen, tzn. nemotivovaných nebo motivovaných slov, jejichž lexikálním významem je označení jakosti nebo vlastnosti, patří skupiny slov, jejichž lexikální význam nevyjadřuje jakost nebo vlastnost předmětu. Jsou jimi řadová přídavná jména (ruská tradice - u nás tato přídavná jména patří k řadovým číslovkám), která označují vztah k číslu a určují pozici předmětu v řadě (*первый, второй, третий, сотый*), a také zájmenná přídavná jména, která neoznačují jakost nebo vlastnost, pouze na ně odkazují (*мой, тот, свой, каждый*). (Русская грамматика, 1980)

1.2 Klasifikace přídavných jmen

Jelikož je naše diplomová práce zaměřena na rusko-český plán, budou vždy klasifikována primárně ruská přídavná jména, poté dojde k zaměření se na přídavná jména česká a shody či odlišnosti v těchto klasifikacích.

Odvozený gramatický význam příznaku předmětu se vyskytuje ve dvou variantách, a to jsou: jakostní (označuje původní vlastnost předmětu) a vztahový příznak (vyjadřuje vztah předmětu k předmětu nebo jevu jinému). Mezi vztahové příznaky předmětu patří (a je vyjádřen pomocí jazykových prostředků) vztah náležitosti předmětu určité osobě (méně častěji živočichovi), tzv. přivlastňovací vztah. Protiklad jakostních, vztahových a přivlastňovacích příznaků předmětu tvoří základ pro tři lexiko-gramatické kategorie přídavných jmen – jakostní (качественные), vztahové (относительные) a přivlastňovací (притяжательные). (P. A. Lekant, 2002)

A. V. Isačenko v knize Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким I (1954) uvádí, že tyto základní kategorie přídavných jmen jsou charakterizovány řadou morfologických příznaků.

Пřídavná jména jakostní

K jakostním přídavným jménům patří podle A. V. Isačenka (1954) slova, která označují příznak přímo a bezprostředně. Obvykle jsou neodvozená a jsou součástí základní slovní zásoby. Jsou to například barvy (*красный, синий, белый, черный, зеленый a další*), označení fyzických vlastností (*слабый, сильный, красивый, толстый, хилый*), označení fyzických nedostatků (*немой, хромой, слепой, кривой*) a mnoho dalších přídavných jmen typu большой – малый, чистый – грязный, твердый – мягкий, старый – молодой atd. P. A. Lekant (2002) dále zmiňuje i přídavná jména, která označují formu a polohu v prostoru (*прямой, отвесный*), fyzikální vlastnosti (*теплый, кислый*) a intelektuální vlastnosti a charakterové rysy (*умный, веселый, добрый*) a další. Charakteristický rys jakostního znaku spočívá v tom, že může měnit svou sílu, intenzitu, proto popisuje předmět v různých stupních.

Z pohledu morfologie je důležité, že jakostní přídavná jména se v ruském jazyce odlišují od ostatních kategorií přídavných jmen nejen sémanticky, ale také formálně. Formálními příznaky jakostních přídavných jmen jsou tyto:

1. Schopnost stupňovat: чистый – более чистый, чище – самый чистый, чистейший.
2. Schopnost vystupovat jako jmenný přísudek: воздух чист, вода чиста.
3. Schopnost přibírat přípony, které vyjadřují subjektivní hodnocení: чистенький, грязноватый, толстенный, большущий.
4. Schopnost pojít se se slovy очень, весьма, совсем, чуть atd.: очень чистый, чуть теплый, a také možnost zdvojeného použití za účelem vyjádření expresivity: сладкий-сладкий (tzn. очень сладкий) atd. (A. V. Isačenko, 1954).

P. A. Lekant (2002) řadí mezi formální příznaky i tyto další:

5. Tvoření antonymických párů: холодный – горячий, больной – здоровый, přičemž se antonyma mohou snadno vytvořit přidáním předpony не- (сладкий – несладкий).
6. Schopnost tvořit odvozená podstatná jména: синий – синева, добрый – доброта.
7. Schopnost tvořit jakostní příslovce: веселый – весело, тихий – тихо.

Avšak pro některá jakostní přídavná jména nejsou typické všechny popsané znaky. Například od slova голубой se netvoří jmenný tvar, pro slova слепой, лысый se neuzívá stupňů. Ovšem přítomnost již pouze některých ze zmíněných znaků umožňuje,

aby bylo toto přídavné jméno považováno za jakostní, jelikož ani jeden z těchto znaků není charakteristický pro vztahová nebo přivlastňovací přídavná jména. (P. A. Lekant, 2002)

Skupina jakostních přídavných jmen se dělí ještě na dvě podskupiny, které více upřesňují jejich význam a jsou sémanticky natolik různorodé, že by bylo možné každou zařadit do zvláštní skupiny. Jsou jimi vlastní jakostní a jakostně hodnotící přídavná jména.

1. vlastní jakostní (собственно – качественные): označují absolutní příznak, který nezávisí na hodnocení mluvčího. Patří mezi ně taková přídavná jména jako např. слепой, глухой, лысый, седой, немой, больной, мертвый, atd. Nevyjadřují hodnocení a příznak pojmenovávají přímo. Patří k nim také názvy barev (белый, синий, желтый, зеленый, atd.), chuťových vjemů (např. сладкий, кислый, соленый, горький) a některá další. Vlastní jakostní přídavná jména nelze vždy stupňovat. Nelze říci более босой nebo самый немой, pokud jsou přídavná jména použita v jejich původním významu a ne ve významu přeneseném. Vlastnost těchto přídavných jmen je absolutní a nedochází ke kvantitativním změnám. V případě přeneseného významu je možné je stupňovat a dochází k posunu jejich významu (ve větě *Это полотно белее снега* je slovo *белее* použito již v přeneseném významu a znamená *светлее*).
2. jakostně hodnotící (качественно–оценочные): tato přídavná jména mají specifickou vztažnou sémantiku a obvykle se vyskytují v antonymických párech: высокий – низкий, хороший – плохой, толстый – тонкий, чистый – грязный atd. Na rozdíl od přídavných jmen typu белый, голый, слепой tato přídavná jména neoznačují absolutní příznak, který existuje nezávisle na známém subjektu. Přídavná jména typu высокий – низкий odkazují jen na vztažnou vlastnost předmětu, která vzniká v procesu hodnocení. Jakostně hodnotící přídavná jména jsou charakteristické typickými morfologickými znaky jakostních přídavných jmen, jako jsou stupňování, jmenné tvary přísudku, přijímají subjektivní přípony a mají schopnost pojít se slovy typu очень, совсем. Důležitým znakem jakostně hodnotících přídavných jmen je ta skutečnost, že jsou ve vztahu s příslovci: тяжелая работа – тяжело работать, теплая одежда – тепло одеваться atd.

V přeneseném významu tato přídavná jména ztrácí svoji základní hodnotící sémantiku, např. ve frazeologických obratech a obrazných vyjádřeních: широкое распространение, глубокое впечатление, яркий пример, громкое имя, узкое место. (A. V. Isačenko, 1954)

Přídavná jména vztahová

Na rozdíl od jakostních přídavných jmen, která jsou podle N. J. Švedovové (1980) zastoupena jak nemotivovanými, tak i motivovanými slovy, jsou vztahová přídavná jména motivována slovy ostatních slovních druhů: podstatnými jmény, slovesy, číslovkami a příslovci. Výjimku tvoří řadová přídavná jména первый, второй a mnoho zájmenných přídavných jmen, která patří mezi nemotivovaná slova. Řadová přídavná jména (v češtině řadové číslovky) jsou svým významem blízka i jiným vztahovým přídavným jménům, jelikož označují vztah. Přídavná jména zájmenná (u nás zájmena) jsou od nich svým významem odlišná, jsou to slova ukazovací. Avšak zájmenná a řadová přídavná jména mají jistou shodu: řadová mohou poukazovat na místo v řadě, čímž se chovají jako slova ukazovací, např. přídavná jména первый, второй, третий. Naopak, zájmenná přídavná jména тот, этот, другой, иной mohou zastupovat funkci řadových přídavných jmen.

Jak uvádí A. V. Isačenko (1954), vztahová přídavná jména nevyjadřují příznak předmětu přímo, ale vztahují se k nějakému jinému předmětu nebo jevu. Sémanticky se vztahují ke slovům, na která odkazují: морской – море, песочный – песок, физический – физика, здешний – здесь, вчерашний – вчера.

Přídavná jména vztahová nemohou tvořit stupně. Nelze říci одно дно более морское, чем другое nebo např. более вчерашний, более здешний. Mohou vystupovat také jako přísudek, ale netvoří jmenné tvary. Nepřibírají subjektivní sufixy a nemohou se pojit se slovy typu очень. Jsou to slova odvozená, na rozdíl od jakostních přídavných jmen, která jsou neodvozená. (A. V. Isačenko, 1954)

P. A. Lekant (2002) zmiňuje i další rysy přídavných jmen vztahových, mezi ně patří neschopnost tvořit antonyma a také se od nich netvoří podstatná jména a příslovce s jakostním významem.

Přídavná jména přivlastňovací

Mezi přídavná jména přivlastňovací se řadí slova, která vyjadřují individuální příslušnost, tzn. příslušnost k určité osobě (собственно-притяжательные

прилагательные). Do této kategorie patří přídavná jména typu мамин, бабушкин, дядин, která jsou vytvořena od názvů členů rodiny, a také přídavná jména typu Наташин, Ванин, Петин, která jsou vytvořena od zdobných forem vlastních jmen.

Přídavná jména přivlastňovací se od přídavných jmen vztahových odlišují tím, že vyjadřují příslušnost ne k jakékoliv, ale k určité konkrétní osobě.

Na rozmezí mezi vztahovými a přivlastňovacími přídavnými jmény se pohybují taková přídavná jména jako медвежий, собачий, рачий, охотничий (относительно-притяжательные прилагательные). Někteří jazykovědci je přiřazují přímo k přídavným jménům přivlastňovacím. Avšak sémantický rozdíl mezi přídavnými jmény typu мамин a медвежий je zřejmý: v prvním případě je vyjádřena příslušnost k určité konkrétní osobě a ve druhém případě je vyjádřen příznak, který je vlastní celé skupině (jak zvířat, tak i osob). (A. V. Isačenko, 1954)

Jestliže jakostní a vztahová přídavná jména odpovídají na otázku „jaký?“, tak pro přídavná jména přivlastňovací je typické tázací slovo „čí?“ Charakterizují je zvláštní slovtvorné sufixy -ин, -ов/ -ев, -ий (*мамин, отцов, Игорев, лисий*). Mají také specifický systém skloňování. (P. A. Lekant, 2002)

Avšak můžeme konstatovat, že výše uvedené dělení přídavných jmen není úplné. Velmi často dochází k přechodu z jedné skupiny do jiné. Nejčastěji jsou na rozmezí vztahová přídavná jména s jakostními, dochází k posunu ve významu (*каменная лестница – каменное лицо; книжная полка – книжный стиль; сердечные болезни – сердечный человек*). Zřídka dochází k přechodu přídavných jmen přivlastňovacích v jakostní (*лисыя гора – лисья хитрость; медвежья берлога – медвежья услуга*).

V komplexních lexikálních pojmenováních přídavná jména ztrácejí své sémantické vlastnosti, např. *белое вино, аютины глазки, ахиллесова пята, адамово яблоко, скорый поезд*. (H. Flídrová, 2008)

Z. Rusínová (1997) rozděluje česká adjektiva z hlediska významového na adjektiva kvalifikační (kvalitativní) a relační. Obdobně jako v ruštině vyjadřují kvalifikační adjektiva pouze vlastnosti substancí, jako např. *dobrý, hluchý, pilný, malý, slepý, starý*, atd., jsou neodvozená a lze je stupňovat. Relační adjektiva na rozdíl od kvalifikačních kromě vlastností substancí vyjadřují i vztah k další substanci nebo ději nebo k jiné vlastnosti či okolnosti. Jsou utvořena od jejich názvů, např. *studentský spolek, nesplnitelná podmínka*. Pokud nejsou užita v přeneseném významu, nestupňují se. Patří

mezi ně i adjektiva přivlastňovací (posesivní), která vyjadřují vztah přivlastňování, např. *matčina šála, otcův přítel, babiččino stáří*. (PMČ, 1997)

1.3 Tvary přídavných jmen

Přídavná jména mají tvary složené a tvary jmenné přísudkové. Výjimku tvoří některá přídavná jména, která mají jen jmenné tvary přísudkové (*пад, -а, -о, -ы*). V případě, že to umožňuje význam přídavného jména, lze od adjektivních základů vytvořit adjektivní příslovce s koncovkou na *-о, -и*, tedy tvary adverbialní (*правильно, дружески, по-волчьи*). (O. Leška, in: B. Havránek a kol., 1961)

Tvary složené

Jak konstatuje O. Leška v Příruční mluvnici ruštiny pro Čechy I (1961), vyjadřují složené tvary přídavných jmen ve shodě s mluvnickými významy podstatného jména, k němuž se vztahují, rod, číslo a pád. Číslo a pád vyjadřují vždy (*např. правильный, правильная, правильное – правильные; правильного, правильной – правильных; правильному, правильной – правильным...; правильный – правильного – правильному...; правильные – правильных – правильным...*), rod odlišují jen tvary jednotného čísla (*правильный – правильная – правильное*). Pro vyjádření skladebné závislosti je shoda přídavných jmen důležitá, ale je nezbytná především v případě kompenzace výrazové nezřetelnosti podstatných jmen, ke kterým se vztahují, především u obourodých (*круглый/-ая сирота*) a nesklonných (*в новом пальто*) podstatných jmen. Složené tvary se vyskytují u přídavných jmen slovesných. (B. Havránek a kol., 1961)

Tvary jmenné (přísudkové)

Tyto tvary vyjadřují číslo (*правилен, правильна, правильно – правильны*) a v jednotných tvarech také rod podmětu, ke kterému se vztahují. Pokud mají tvary nulovou koncovku, v případě tvarů mužských, dochází v základech se souhláskovou skupinou na konci ke střídání nulové koncovky s vkladnou samohláskou (*резкий – резок, горький – горек, тяжкий – тяжек*). (O. Leška, in: B. Havránek a kol., 1961)

P. A. Lekant (2002) zmiňuje, že protiklad dvou tvarů jednoho přídavného jména – složeného a jmenného, je realizován pouze v kategorii přídavných jmen jakostních (*белый – бел, старый – стар*). Krátký (jmenný) tvar se tvoří od mnoha jakostních

přídavných jmen přidáním specifických koncovek k základu přídavného jména a to: nulová koncovka v případě mužského rodu, -a/ -я (rod ženský), -o/ -e (rod střední), -ы/ -и (množné číslo). Pokud se na konci kmene objeví kombinace souhlásek s „n“ nebo „k“, přidává se při tvoření tvaru v mužském rodě „vkladná“ hláska (*тонкий – тонок, трудный – труден, полный – полон*).

Většina jakostních přídavných jmen má oba tvary – složený a jmenný, ale mnoho z nich má pouze tvar složený, např.: názvy některých barev (*коричневый, кофейный, кремовый*) a barev srsti zvířat (*вороной, каурый, пегий*), slova se subjektivními sufixy (*длиннющий, зелененький*) a další .

V řadě případů je lexikální význam složeného a jmenného tvaru natolik odlišný, že je možné hovořit o čistě formálním vztahu různých přídavných jmen, ze kterých má jedno pouze tvar složený a druhé jen krátký, např.: *видный ученый* (známý) x *дом виден* (je viditelný), *способный к математике* (je nadaný na matematiku) x *способен на все* (je schopný všeho).

Jmenné a složené tvary přídavného jména se odlišují morfologickými, syntaktickými a sémantickými příznaky. Jmenný tvar není na rozdíl od tvaru složeného skloňován.

Jmenný tvar je v mnoha případech považován za knižní, proto se v hovorovém jazyce používá velmi zřídka.

Ve většině případů se nominativní význam složeného a jmenného tvaru shoduje, ale někdy se jmenný tvar významově trochu odlišuje od tvaru složeného, a to v těchto případech: 1) jmenný tvar znamená dočasný příznak předmětu (*ребенок болен – momentálně*) a složený naopak stálý (*ребенок больной – od narození*); 2) jmenný tvar může ukazovat na nadměrnost příznaku (*мать стара – velmi, příliš*). Avšak tyto rozdíly nejsou u všech přídavných jmen bezpodmínečné.

Ve větě jmenný tvar tvoří jmennou část složeného přísudku. Tvar složený může být použit jak v přísudku, tak ve funkci přívlastku (*День был жаркий/жарким; Ягненок в жаркий день зашел к ручью напиться*). (P. A. Lekant, 2002)

O. Leška hovoří o syntaktickém užití jmenného tvaru v doplňku, který ačkoliv je běžný v češtině (např. *ve větě Члапец се vrátil здрав.*), je v ruštině zastaralý nebo součástí frazeologického výrazu. Pokud se přídavného jména užívá přeneseně, nemívá jmenný tvar v přísudku (*он глух – эта улица глухая*). (B. Havránek a kol., 1961)

Tvary příslovečné

Adjektivní tvary příslovečné neboli adjektivní příslovce jsou tvary, které jsou odvozené od významově stejných adjektivních základů a jsou neohebné. Jsou to nejčastěji tvary adverbiální (*мило улыбаться, талантливо написанная книга*). Jejich tvar znamená, že jejich věcný obsah je jen syntakticky přeřazený z adjektivního základu do jiné větné úlohy, než je přívlastek nebo např. jmenný přísudek.

Tvoří se příponami –о, –е, –и (*правильно, искренне, вызывающе, горячо, хорошо, дружески, по-дружески*).

Tato neohebnost a větné zařazení k příslovečnému určení řadí tato adjektivní příslovce k ostatním příslovcím, ale významově jsou spjatá s adjektivními tvary (*милая улыбка, она мила; талантливая книга, он талантлив*) a jejich tvoření je pravidelné. (O. Leška, in: B. Havránek a kol., 1961)

1.4 Skloňování přídavných jmen

Podle struktury pádových koncovek M. Čabala (G. Baláž a kol., 1989) rozlišuje v ruském jazyce dva typy skloňování přídavných jmen: adjektivní a smíšené (adjektivně-substantivní).

Adjektivní skloňování

Toto skloňování zahrnuje všechna jakostní a vztažná přídavná jména s grafickými koncovkami v 1. pádě čísla jednotného –ый/-ой, –ая, –ое (tvrdé vzory *новый, новая, новое; молодой, молодая, молодое*) a –ий, –ья, –ее (měkké vzory *летний, летняя, летнее*).

Ve srovnání s přídavnými jmény s tvrdým kmenem je přídavných jmen s kmenem měkkým málo. Téměř všechna z nich označují prostorový vztah (*внутренний, внешний, домашний, соседний, средний, верхний, задний,...*) nebo časový vztah (*утренний, вечерний, ранний, поздний, весенний,...*) a na konci kmene mají souhlásku –н-. (H. Flídrová, 2008)

Kromě přídavných jmen se adjektivní skloňování uplatňuje též u přídavných jmen slovesných času přítomného a minulého, rodu činného i trpného (*любящий, любивший, читаемый, гонимый, сказанный, сделанный*) a také u přídavných jmen slovesných činných přítomného a minulého času a u přídavných jmen, která mají v 1.

pádě jednotného čísla koncovku –ий a postfix –ся /-ийся (*выдающийся, имеющиеся, учащаяся, опустившийся*). (Русская грамматика, 1980)

Všechna přídavná jména, u kterých koncové –ий a –ой (v 1. pádě mužského rodu čísla jednotného) patří k základu (nejsou tedy flexí), nemají adjektivní skloňování, řadí se sem: 1) zájmenná přídavná jména typu: мой, твой, свой,...; 2) přídavná jména přivlastňovací typu: волчий, лисий; 3) řadové přídavné jméno третий. Tato všechna mají v 1. pádě nulovou flexi a skloňují se podle smíšeného skloňování. (Русская грамматика, 1980)

Smíšené skloňování

Smíšené, tedy adjektivně-substantivní skloňování je charakteristické pro vztahově-přivlastňovací přídavná jména, která mají v 1. pádě čísla jednotného koncovku –Ø, -a, -o (vzory мамин, мамина, мамино; отцов, отцова, отцово) a –Ø, -я, -е (vzor лисий, лисья, лисье). (М. Čabala, in: G. Baláž a kol., 1989)

Jak konstatuje O. Leška, je podíl jmenných koncovek různý: mohou se omezovat na 1. pád jednotného a množného čísla a 4. pád jednotného čísla ženského rodu (*волчий, волчья, волчье, волчьи; волчью*) nebo jmenné koncovky mají i jiné pády (*отцов, отцова, отцово, отцовы; отцову; 2. a 3. pád čísla jednotného rodu mužského a středního отцова, отцову...*). (В. Havránek a kol., 1961)

V češtině se skloňování adjektiv dělí na jmenné, složené a smíšené. Složené je dále rozděleno na tvrdé a měkké. Tím se složené skloňování blíží ruskému skloňování adjektivnímu a skloňování smíšené ruskému smíšenému. Skloňování jmenné v češtině představuje v současnosti jen zbytek tvarů. Zachoval se většinou jen nominativ (dlužna, hotovo, povinen), ojediněle jako archaismus akusativ (Rád tě vidím zdrávu). Existují jen u malého počtu tvrdých adjektiv, od adjektiv měkkých se tyto tvary vůbec nezachovaly. Často jsou součástí frazémů (být pln štěstí, co jsem dlužen) nebo příslovečných spřežek (doleva, zprava, zčistajasna). (Z. Rusínová, in: PMČ, 1997)

Nesklonná přídavná jména

Nesklonná přídavná jména jsou podle H. Flídrové (2008) taková přídavná jména, která nemají formální příznaky, typické pro přídavná jména. Často vystupují v postpozici, např. *юбка-мини, костюм-хаки...* V některých případech je možná jak prepozice, tak i postpozice: *концерт гала, галаконцерт*.

Základem nesklonných přídavných jmen jsou cizí slova. Na základě významu se vyčleňují tyto skupiny:

odstíny barev (*бордо, теракот, хаки*),
příznaky týkající se oblečení (*брюки-гольф, юбка плиссе*),
oblast umění a kultury (*стиль барокко, стиль рококо, гамма соль мажор*),
některá jídla (*картофель-фри, кофе-мокка, масло-экстра*),
oblast dopravy nebo spojů (*часы-пик, азбука-морзе*),
pojmy z komerční oblasti (*весь брутто, весь нетто, магазин люкс*).

Některá nesklonná přídavná jména tvoří homonymní dvojice se jmény podstatnými. Tato homonymie může být eliminována pomocí kontextu:

Плиссе всегда в моде. → podstatné jméno, ve funkci podmětu

Юбка-плиссе всегда в моде. → přídavné jméno ve funkci přívlastku

Nesklonná přídavná jména v češtině jsou buď přejatá z cizích jazyků (*lila, glazé, prima, fajn*), nebo jsou jimi i hovorové podoby přívlastňovacích adjektiv typu *Novákovíc (rodina), k Novákovíc dědečkovi*, atd. (Z. Rusínová, in: PMČ, 1997)

1.5 Stupňování přídavných jmen

Všechna jakostně-hodnotící a většina jakostních přídavných jmen tvoří stupně, které vyjadřují různou míru kvality. V řadě případů nejsou jakostní přídavná jména schopna stupňování z důvodu své sémantiky. Přídavná jména typu *немой, босоой, слепой, голый* a další označují absolutní jakost, a proto neumožňují tvoření druhého nebo třetího stupně. A. V. Isačenko (1954) se zabývá otázkou, zda jsou stupně skutečně tvary přídavných jmen, které se tvoří na základě pravidel ohýbání slov, tzn. gramatiky, nebo zda je pravděpodobnější řadit stupňování ke slovo tvorbě, tedy do oblasti lexikologie.

K řazení kategorie stupňování do oblasti slovo tvorby se přiklání i teorie D. Šlosara, který stupňování přiřazuje do skupiny adjektiv, vzniklých odvozováním z jiných adjektiv. (PMČ, 1997)

V Encyklopedickém slovníku češtiny (2002) se kolektiv autorů zmiňuje o interpretaci stupňování jako kategorie slovo tvorné na základě teorie PMČ (1995),

Mluvnice češtiny I (1986) a publikace Čeština – řeč a jazyk (1996), naopak česká lingvistická tradice stupňování pokládá za kategorii morfologickou.

Kategorie stupňování je zastoupena tvary 1. (pozitiv), 2. (komparativ) a 3. (superlativ) stupně.

1. stupeň

Nevyjadřuje srovnání, ale je důležitý pro stupňování, protože teprve při srovnání s 1. stupněm může být realizován gramatický význam 2. a 3. stupně.

2. stupeň

Poukazuje na to, že příznak označený přídavným jménem je charakteristický pro určitý předmět ve vyšší nebo nižší míře, než pro předmět jiný (*этот подарок красивее, чем тот; наш дом выше вашего*).

3. stupeň

Příznak, vyjádřený přídavným jménem je pro daný předmět charakteristický v nejvyšší nebo nejnižší míře ve srovnání se všemi srovnávanými předměty (*красивейший из подарков, самый высокий дом в городе*). (P. A. Lekant, 2002)

Podle teorie H. Běličové-Křížkové, kterou představuje v Ruské gramatice (1979), je sémantickým základem kategorie stupňování kvantifikace příznaku přídavného jména, která je vyjádřena gramatickými (morfologickými) prostředky. V rámci přídavných jmen stojí proti sobě tvary přídavných jmen, které označují přítomnost nekvantifikovaného příznaku a tvary, které mají příznak kvantifikovaný, tzn. 1. stupeň na straně jedné a 2. a 3. stupeň na straně druhé. 1. stupeň tedy vyjadřuje pouze přítomnost určitého příznaku, aniž by se poukazovalo na jeho množství (stupeň), ve vztahu ke kvantifikaci příznaku je nepříznakový (*сильный, слабый, хороший, плохой, приятный, неприятный, сложный, простой,...*). Nepříznakový charakter 1. stupně je ve vztahu k množství určitého příznaku základem, který utváří podmínky pro kvantitativní charakteristiku příznaku prostřednictvím lexikálně-syntaktických prostředků. 1. stupeň se proto pojí s kvantifikátory různého druhu, vyjádřenými syntaktickými příslovci, jako např.: *очень высокий, слишком высокий, не очень высокий* atd.

2. a 3. stupeň, který stojí v protikladu k 1. stupni, mají společný příznak, který spočívá ve vyjádření kvantifikace lexikálního příznaku přídavného jména, ale navzájem se od sebe liší charakterem kvantifikace. Tvar 2. stupně vyjadřuje nespécifikované množství příznaku, který při srovnání převyšuje jiné množství stejného příznaku, např.: *сильнее, слабее, старше, моложе, приятнее,...* Neurčitost toho, do jaké míry jedno množství příznaku převyšuje jiné množství stejného příznaku, je základem pro pojení tvarů 2. stupně se syntaktickými kvantifikátory: *гораздо сложнее, куда сложнее, немножко сложнее,...*

Tvar 3. stupně vyjadřuje nejvyšší množství příznaku: *сильнейший, самый сильный, наиболее сильный.*

Tvar 2. stupně, který je utvořen příponou –по, např. *почище, поинтереснее, глубже, прокручнее* je svými funkcemi bohatší, než jiné tvary 2. stupně. Kromě toho se tvar s по objevuje dokonce v kontextech, které neukazují na srovnání různého množství příznaku. V tomto případě je spojen s vyjádřením co možná největší míry příznaku, což vylučuje přítomnost jakéhokoli množství opačného příznaku. Ve významu s по- se pojí s tvary 3. stupně *самый* + 1. stupeň, Он заботливо выбирает слова попроще (самые простые). (V. Barnetová a kol., 1979)

O. Leška zde hovoří o stupňování vzestupném či sestupném. (B. Havránek a kol., 1961)

1.5.1 Tvoření komparativu a superlativu

Tvary 2. a 3. stupně mohou být podle P. A. Lekanta (2002) jak syntetické, tak analytické.

1.5.1.1 Komparativ

1.5.1.1.1 Syntetický (jednoduchý) tvar 2. stupně (komparativu)

Tvoří se připojením slovtvorných sufixů – ee/ -ей, -е, -ше (*сильный – сильнее; милый – милее; громкий – громче; дорогой – дороже; сухой – суше; старый – старше*) ke kmeni přídavného jména. Pokud je na konci kmene sufix –к/ -ок, dochází často k jeho vypouštění (*близкий – ближе; широкий – шире; далекий – дальше*). Od přídavných jmen *хороший, плохой, маленький* se tvoří supletivního tvaru komparativu: *лучше, хуже, меньше.*

Tuto teorii dále rozvádí O. Leška v Příruční mluvnici ruštiny pro Čechy a dodává, že příponou -ee (-ей) je tvořen komparativ především od odvozených základů a základů odvozovaných produktivními příponami (*удобный-удобнее; красивый-красивее; новый-новее*). Varianta s koncovkou -ей (*веселей, красивей*) bývá hovorová a většinou bývá používána místo přízvučného -ee, ve verších se tento tvar někdy podřizuje rytmiickým zřetelům. Příponu -ше mívají přídavná jména *большой, много, очень – больше; далекий, далеко – дальше; долгий, долго – дольше; тонкий, тонко – тоньше; старый, старо – старше; маленький, мало – меньше;...* Variantami k *больше, дальше, дольше* jsou tvary *более, далее, более*, ale pouze v jejich významu příslovečném. (B. Havránek a kol., 1961)

Komparativ se podle teorie D. Šlosara v češtině ve většině případů tvoří sufixem -ější/-ější, tím se řadí k deklinaci typu *jarní*. Tvoří se od adjektiv odvozených, ale také od některých adjektiv primárních (např. *nový, špatný, častý, jistý,...*). Adjektiva, která jsou zakončena na -ký tvoří komparativ připojením sufixu -čí (*hebcí, lehčí, křehčí, měkčí, tenčí,...*) nebo -ší (*hlubší, hladší, sladší, řídkší,...*) ke zkrácenému základu. (PMČ, 1997)

V českém jazyce je komparativ adjektiv ohebný a je odlišný od komparativu adjektivních příslovcí (*správný – správnější, správně – správněji; tvrdý – tvrdší, tvrdě – tvrději*). Komparativní tvary v češtině jsou tvarově blízké ruským *большой, старший*, majícím stejný původ. Ráz českého stupňování je přes řadu nových prvků starobylejší (*kratší, kratčejí – короче*). (M. Janečková, 2001)

Obdobně jako v ruštině tvoří některá adjektiva 2. a 3. stupeň od jiného kořene, např. *dobrý – lepší – nejlepší, zlý – horší – nejhorší, velký – větší – největší, malý – menší – nejmenší*, popř. bývá kořen obměněný, např. *dlouhý – delší – nejdelší*. U některých adjektiv není stupňování možné, např. *zlatý, dřevěný, včerejší, zítřejší, tamní*, atd. (M. Janečková, 2001)

1.5.1.1.2 Analytický (složený) tvar 2. stupně (komparativu)

Tvoří se pomocí slov *более, менее (более высокий, менее гордый)*.

Významově se analytický tvar komparativu liší od syntetického tvaru, neboť může označovat nejen větší, ale i menší míru intenzity příznaku (*более красивый, менее красивый*). Širší jsou u analytického tvaru komparativu i syntaktické funkce. Může-li syntetický tvar tvořit pouze přísudek, tak analytický tvar tvoří jak přísudek, tak i přívlastek (*Дом был выше, чем сарай.; Дом был более высокий, чем сарай.; Мы предпочли более удобные места.*)

Analytický tvar komparativu může být vytvořena téměř od jakéhokoliv jakostního přídavného jména, je však knižní a v hovorové řeči se dává přednost syntetickému tvaru. (P. A. Lekant, 2002)

Jak uvádí O. Leška, některá adjektiva a také adjektivní příslovce, která bývají stupňována, mají vedle tvarů jednoduchých i tvary složené, jiná mají pouze tvary složené. Jsou to přídavná jména s příponami –к- (*дерзкий, дерзко; дикий, дико; краткий, кратко; скользкий, скользко; липкий, липко; колкий, колко*), –ск- (*дружеский, по-дружески; товарищеский, по-товарищески*), –ов-/ –ев- (*деловой, боевой*), s příponou –н- (*лишний, ранний*), –л- (*усталый, устало; вялый, вяло; загорелый,...*).

Komparativní výrazy v češtině jsou podobné ruským složeným tvarům, především při sestupném stupňování (*vhodný – méně vhodný, přísný – méně přísný, nutný – méně nutný*). Vzestupné stupňování je v češtině občasné u deverbativ (*rozvitý – více rozvitý, odkvetlý – více odkvetlý, pečený – více pečený*). Obdobná situace je také u výrazů superlativních (*nejméně vhodný, nejméně přesný, nejvíce rozvitý, nejvíce odkvetlý*). (B. Havránek a kol., 1961)

Tvar	Způsob tvoření	Příklady
jednoduchý	kmen + -ее (-ей) kmen +-е kmen +-ше	красивее (красивей), легче, интереснее, дороже, шире, дольше, тоньше, старше
složený	более + základní tvar менее + základní tvar	более (менее) красивый (-ая, -ое, -ые) более (менее) интересный (-ая, -ое, -ые)

tabulka č. 1 (V. Čára, 1986)

Pokud se analytický tvar 2. stupně pojí s explicitně vyjádřeným srovnávaným předmětem, vyjadřuje se srovnání pomocí spojky „чем“ (*Она казалась более умной, чем Соня*). Narozdíl od analytického tvaru je jednoduchý tvar neměnný (je nesklonný a neshoduje se v rodě a čísle). Jednoduchý tvar 2. stupně se pojí se srovnávaným předmětem nejen pomocí spojky „чем“, ale také pomocí 2. pádu: Он старше, чем все

мы вместе взятые / Он старше всех нас вместе взятых. (H. Běličová-Křížková, in: V. Barnetová a kol., 1979)

V českém jazyce 2. stupeň ve smyslu vlastního komparativního významu vyjadřuje, jako v jazyce ruském, nespécifikované množství příznaku, které převyšuje jiné množství stejného příznaku, přičemž se srovnávané množství pojí s komparativem pomocí spojky „než“ (v hovorovém jazyce se užívá též spojky „jak“), např. *Je větší než ty.* 2. stupeň taktéž vyjadřuje nespécifikované množství příznaku, který dosahuje téměř nejvyššího stupně svého projevu a vylučuje tím možnost opačného příznaku, např. *starší muž* = poměrně starý muž, není mladý. Tento význam 2. stupně je v českém jazyce poměrně častý a do ruského jazyka se překládá jinými prostředky: *starší muž* = *пожилой мужчина, немолодой мужчина, během delší doby* = *в течение продолжительного времени*; tvar 2. stupně v RJ s po-: *starší dáma* = *дама постарше*. Tyto uvedené tvary nejsou v českém a ruském jazyce zcela ekvivalentní. Tvar typu *постарше* v ruském jazyce znamená značné množství příznaku, které vylučuje přítomnost opačného příznaku, zatímco český komparativ je spojen pouze s označením poměrně velkého, přesněji dostatečného příznaku, který v důsledku vylučuje příznak opačný. Komparativ s po- může být do češtiny přeložen jak tvary komparativu, tak i spojením 1. stupně s kvantifikátory nebo pouze tvarem 1. stupně: *К нам почему-то все, что подешевле, везут* = *všechno, co je lacinější / (hodně) laciné. Дайте три бутылки шампанского, да постарше* = *tři láhve staršího šampaňského / (hodně) starého šampaňského*, atd. (H. Běličová-Křížková, in: V. Barnetová a kol., 1979)

1.5.1.2 Superlativ

1.5.1.2.1 Syntetický (jednoduchý) tvar 3. stupně (superlativu)

Tvoří se připojením slovo tvorných sufixů –ейш- (*красивейший, умнейший*) a –айш-, který se pojí pouze s kmenem, končícím na –к, –г, –х (*тончайший, строжайший, тишайший*).

O. Leška poznamenává, že ruské superlativní tvary jednoduché připomínají české ohebné tvary komparativní (např. *вернейший* – *věrnější, глупейший* – *hloupější, строжайший* – *strožejší*) a původem jimi také jsou.

Zesilující předpona *най-* bývá také používána k tvoření superlativu, ale pouze v těchto případech: *более* - *наиболее*, *менее* – *наименее*, *большой* - *наибольший*

(vedle složených tvarů komparativních existují i paralelní tvary superlativní: наиболее правильный, наименее удачный). (B. Havránek a kol., 1961)

M. Čabala hovoří o tvoření tvarů s předponou наи-, která se připojuje k jednoduchým tvarům 3. stupně a dodává jim odstín expresivity (*наиважнейший, наимстрожайший*). (G. Baláž a kol., 1989)

Jestliže české superlativní tvary přídavných jmen vznikají připojením předpony –nej k 2. stupni, je základem jednoduchých tvarů 3. stupně v ruském jazyce kmen 1. stupně, ke kterému se připojují sufixy –ейш-, -айш- a odpovídající grafická koncovka. Pomocí sufixu –ейш- se tvoří jednoduché tvary 2. stupně od neodvozených a odvozených jakostních přídavných jmen s kmenem, který nekončí na zadopatrovou souhlásku, např. *грубый – грубейший, живой – живейший, счастливый – счастливейший,...* Sufix –айш- je použit při tvoření syntetického superlativu pouze v rámci primárních, neodvozených přídavných jmen, jejichž kmen končí na zadopatrovou souhlásku. (M. Čabala, in: G. Baláž a kol., 1989)

Ke kmeni, končícímu na –к, -г, -х M. Čabala doplňuje, že tyto koncovky kmene se při stupňování střídají se souhláskami –ч, -ж, -ш. Jádrem této skupiny jsou tato přídavná jména s kmenem, končícím na –к: *великий – величайший, высокий – высочайший, глубокий – глубочайший, жалкий – жалчайший, жестокий – жесточайший, громкий – громчайший, краткий – кратчайший,...*

Ve dvou případech kmen končí na souhlásku –к, ale přesto se střídá з-ж: *близкий – ближайший, низкий – низжайший*. Přídavné jméno *тяжкий* má tvar *тягчайший*, tzn. s pravidelným střídáním к-ч a alternací ж-г. A nakonec, výjimkou je tvar *мерзейший*, který se tvoří od kmene přídavného jména *мерзкий*.

K přídavným jménům s kmenem končícím na –х, -г patří pouze lexémy *тихий – тишайший, ветхий – ветшайший, глухой – глушайший,...* (G. Baláž a kol., 1989)

1.5.1.2.2 Analytický (složený) tvar 3. stupně (superlativu)

Tvoří se téměř od všech jakostních přídavných jmen, a to několika způsoby: 1) připojením k tvaru 1. stupně přídavného jména pomocného slova *самый* (*самый добрый*); 2) připojením pomocného slova *наиболее, наименее* (*наиболее высокий, наименее сложный*); 3) připojením pomocného slova *всего* (v případě neživotného předmětu - *всего дороже сон*) nebo *всех* (v případě předmětu životného - *ребенок был всех добрее*) k syntetickému tvaru komparativu. O. Leška tyto tvary nazývá opisnými a řadí je společně s jednoduchými tvary 2. stupně k neohebným, v nichž splývají přídavná

jména a adjektivní příslovce, na rozdíl od složených tvarů 2. a 3. stupně přídavných jmen a adjektivních příslovcí, které se liší (*более правильный – более правильно, наиболее правильный – наиболее правильно*). Adjektivní příslušnost lze zde poznat pouze podle větné souvislosti (*Ево работа хуже всех. – Он выполнил задание хуже всех.*)

U některých přídavných jmen jsou v superlativu jen tvary složené a to především u těch, která netvoří komparativní tvary jednoduché, a také u přídavných jmen s příponami –act- a –ист- (*зубастый, объемистый, напористый*) a dále u některých dalších (*напр. гордый, молодой, плохой, сухой, свежий*). (B. Havránek a kol., 1961)

Tvar	Způsob tvoření	Příklady
jednoduchý	kmen + -ейший kmen +-айший	красивейший, интереснейший, крепчайший, строжайший
složený	самый наиболее + základní tvar (наименее)	самый (наиболее) красивый самый (наиболее) интересный наименее известный
	jednoduchý tvar 2. stupně + всего, всех	красивее всего (всех) лучше всего (всех)

Tabulka č. 2 (V. Čára, 1986)

1.5.2 Užití superlativu

Různé tvary superlativu se od sebe liší významem i použitím. Nejrozšířenější je analytický tvar s pomocným slovem самый, používá se v roli přívlastku a jmenné části přísudku (*Самый старательный ученик вышел к доске.; Ученик был самым старательным в классе.*). Tvary typu умнее всех / всего se používají pouze jako přísudek. Tvary s pomocnými slovy наиболее, наименее mají svým významem nejširší použití, označují jak vyšší, tak i nižší míru příznaku, ale používají se pouze v administrativním a vědeckém stylu.

Syntetické tvary superlativu mohou kromě svého původního významu mít i elativní význam, tzn. odkazovat ne na nejvyšší, ale na velmi vysokou míru příznaku (*милейший человек, кратчайшее поздравление*). Elativní význam je uplatňován v těch případech, kdy se 3. stupeň přídavného jména nepoužívá ve smyslu srovnání. (P. A. Lekant, 2002).

Podle A. V. Isačenka se koncovky 3. stupně -айший, -ейший zachovaly do současného jazyka i ve smyslu srovnání, ale většinou pouze jako pozůstatek ve frazeologii (*при ближайшем рассмотрении*).

K elativnímu významu forem, končících na -айший, -ейший A. V. Isačenko dodává, že jejich použití je nejrozšířenější a velmi volné. Těmto tvarům mohou ve slovenštině, resp. v češtině odpovídat slova velmi, krajně, nanejvýš, mimořádně, obzvlášť (*талантливейший ученик – mimořádně nadaný žák, опаснейший враг – obzvlášť nebezpečný nepřítel*). Na druhou stranu jim mohou také odpovídat tvary s předponami nej- a příponou -(ej)ší ve významu elativním, např. nejpřísnější zákaz – přídavné jméno zde nevyjadřuje 3. stupeň, ale používá se v elativním významu. Tvary na nej.....(ej)ší mají různé významy s různými odstíny.

Tvary s příponami -айший, -ейший s elativním významem mají ve volných spojeních zřetelně hodnotící charakter (*это умнейший, порядочнейший и талантливейший человек; это интереснейшая мысль; я попал в глупейшее положение; редчайший случай; тончайший знаток,...*). Mimo to mohou tvary s těmito příponami tvořit frazeologické obraty, ve kterých dochází ke ztrátě hodnotícího charakteru (*в ближайшие дни – v nejbližších dnech, к моему глубочайшему сожалению – k mé velké lítosti, исполнить что-нибудь в кратчайший срок – v co nejkratší lhůtě, не иметь ни малейшего представления – nemít ani nejmenší představu,...*).

Ve významu 3. stupně se tvary s příponami -айший, -ейший často vyskytují ve spojení s předložkou из (*гениальнейший из музыкантов, старейший из них,...*). (A. V. Isačenko, 1954)

M. Šabala dále píše o předložkách среди (+4. pád), между (+7. pád), в(во), на (+6. pád), zatímco H. Běličová-Křížková se omezuje pouze na výčet předložek из a среди.

A. V. Isačenko (1954) ve své Gramatické stavbě ruštiny v porovnání se slovenštinou vysvětluje též užití superlativu z hlediska stylistického. V oblasti publicistiky, ve vědeckém stylu a obecně ve stylech, které jsou málo citově zabarvené, dostávají přednost konstrukce typu наиболее + jmenný tvar přídavného jména (*наиболее важен вопрос снабжения, наиболее интересна та часть книги, где автор делится своими личными впечатлениями,...*). V jazyce hovorovém a obecném jsou rozšířena spojení 2. stupně + всех (всего) (*он был сильнее всех, мальчик оказался хитрее всех*). Tyto tvary jsou typické pro konstrukce, ve kterých 3. stupeň odráží vlastnost osoby.

Наopak, pokud 3. stupeň vyjadřuje vlastnost předmětu neživého, bývají upřednostňovány tvary самый + složený tvar přídavného jména (*этот чемодан самый тяжелый, его работа самая лучшая*).

V českém jazyce tvar 3. stupně vyjadřuje nspecifikované množství příznaku, které převyšuje veškeré ostatní množství tohoto příznaku: *Je nejstarší z nás*. Dále vyjadřuje poměrně vysoký stupeň množství příznaku, který se nevztahuje k ostatnímu množství stejného příznaku, např. *Výsledky byly nejružnější. S nejpochmurnějšími starostmi se tentokrát obrátil na policii*. Ačkoliv je tento význam 3. stupně v češtině zastoupen řidčeji ve srovnání s ruštinou, není toto použití zdaleka okrajové. (H. Běličová-Křížková, in: V. Barnetová a kol., 1979)

Podle M. Čabaly se v rámci kategorie stupňování vzhledem ke svým morfologickým a sémantickým vlastnostem vyčleňuje skupina osmi tvarů, zakončených na „ший“, kterou tvoří čtyři antonymické páry:

- высший – низший
- старший – младший
- лучший – худший
- большой – меньший

Z morfologického hlediska se tyto tvary řadí k nepravidelnému tvoření se sufixem –ш- a odpovídající koncovkou, která se u některých tvoří v souvislosti se zkráceným základem pozitivu (*высокий – высший, низкий – низший*) nebo analogicky – nepřítomností lexikální souvislosti s pozitivem (*старый – старший, молодой – младший*) a u jiných kvůli supletivismu jen na základě pozitivu a komparativu (*хороший, лучше – лучший; плохой, худой, хуже – худший; маленький, меньше – меньший*).

Tyto tvary mají nejen význam komparativu, ale také superlativu, v ustálených spojeních mají význam pozitivu, kromě tvaru большой, která má vždy význam komparativu.

Nejširší sémantickou škálu mají tvary старший, младший a высший, низший, které mají význam všech stupňů:

- пř.: высшая школа – vysoká škola
- высшее образование – vysokoškolské vzdělání
- высшая и низшая температура года – nejvyšší a nejnižší teplota v roce

→ tvary na „ший“ vyjadřují všechny 3 stupně v různém významu a v různých spojeních.

K explicitnímu vyjádření superlativnosti tvarů na –ший někdy slouží předpona *най-* nebo pomocné zájmeno *самый*.

Předponu mohou mít tvary *лучший – наилучший*, *худший – наихудший*, *высший – наивысший*, *меньший – наименьший*. Tvar *наибольший*, vytvořený připojením prefixu *най-* k 2. stupni, představuje jedinou možnost vytvoření 3. stupně od tvaru *большой*.

K analytickému tvoření typu *самый лучший*, *самый худший* patří všechny tvary na –ший, kromě *большой*. (G. Baláž a kol., 1989)

M. Čabala též zmiňuje hybridní tvar superlativu, který se tvoří spojením zájmena *самый* s tvary, které nevyjadřují 1. stupeň, ale stupně ostatní. Např.: *самый ближайший*, *самый вернейший*, *самый лучший*, *самый высший*. (G. Baláž a kol., 1989)

Z vlastností samotné kategorie stupňování vyplývá, že tvary stupňování (2. a 3. stupeň) nemají zdaleka všechna přídavná jména. Stupně tvoří pouze ta přídavná jména, která vyjadřují příznak, jehož hranice určuje subjektivně mluvčí. Přídavná jména typu *высокий*, *низкий*, *красный*, *круглый*, *прямой*, *искренний*, *грязный*, atd. volně tvoří stupně, na rozdíl od přídavných jmen, jako jsou *стеклянный*, *лесной*, *золотой*, *метровый*, *морской*, *октябрьский*, *годовой*, atd., která stupně netvoří, jelikož vyjadřovaný příznak má absolutně objektivní charakter a nelze jej subjektivně hodnotit. (H. Běličová-Křížková, in: V. Barnetová a kol., 1979)

2. Odborný styl

2.1 Odborný styl v ruském jazyce

Odborný styl je jedním z funkčních stylů, které charakterizují rozmanitost jazyka. V každé sféře života se používají různé jazykové prostředky, jinak je věc vykládána ve vědecko–populárním článku, jinak ve vědecké práci určené pro odborníky a jinak

v běžném životě, např. lékařská zpráva pro pacienta od lékaře. Jazykové styly nejsou oblastí uzavřenou, vzájemně na sebe působí, často se prolínají, některá slova a gramatické tvary, které jsou specifické pro daný styl, se mohou objevit i v jiném stylu. (Z. Leonovičová, 1980). Odborný styl bývá srovnáván s ostatními funkčními styly, existují styly, se kterými je v protikladu, nebo takové, se kterými jsou ve vzájemném vztahu. Největší rozdíly, které se týkají dokonce struktury, jsou časté mezi hovorovým a knižním jazykem, přičemž se odlišují prvky zvukového plánu a někdy i gramatickými prvky. Velmi často bývají konfrontovány umělecké a odborné texty, protože patří k psanému typu a tyto druhy textu se odlišují v komunikativním směru a vyjadřovacích prostředcích. (O. D. Mitrofanova, 1976)

D. Žváček (1994) vymezuje pojem funkčního stylu, který ukazuje na různorodost jazyka. Ta vzniká specifickým výběrem a organizací všeobecně použitelných jazykových prostředků a také určitými prostředky daného stylu, které jsou určeny na základě jejich komunikační role v odpovídajícím prostředí.

J. Mistrík (1985) se věnuje klasifikaci stylu z hlediska historického vývoje jazyka a popisuje změny v dorozumívacích situacích a funkcích, tedy i seskupení jazykových prvků v závislosti na historických podmínkách. Styl je podle něj kategorie, která se neustále mění a vyvíjí, jak její rozsah, tak i obsah a trvání. Seskupení jazykových prvků tvoří stylové vrstvy a na jejich základě dochází k výběru prostředků k výstavbě jazykových projevů s ohledem na tematiku, situaci, funkci, záměr autora a na obsah projevu.

Různí autoři vymezují různé styly. Z. Leonovičová (1980) v ruském spisovném jazyce vedle stylu odborného vyčleňuje tyto styly: styl publicistický, styl administrativní, styl umělecký a styl společensko-politický. Podle O. D. Mitrofanovové (1976) je vymezen styl hovorový s funkcí běžného každodenního kontaktu, styl obchodního jednání, úřední neboli administrativní styl, styl odborný s funkcí předání sdělení, publicistický a umělecký styl s funkcí působení na čtenáře a jeho ovlivnění. Tyto styly mají mezi sebou vazby, částečně stojí proti sobě, ale ve velké míře je možné je porovnávat. D. Žváček (1994) určuje takové funkční styly, jakými jsou odborný, administrativní, publicistický styl a jako samostatný styl sem řadí také jazyk hovorový. Zvláštním jevem ve vztahu k funkčním stylům a spisovnému jazyku je podle jeho názoru styl umělecký. Zcela odlišné pojetí rozdělení stylů podává kolektiv autorů v Encyklopedickém slovníku češtiny (2002), který považuje za vhodné členit funkční styly jinak, na tři základní skupiny: 1) styly věcně informační, jejichž funkcí má být

podávání informací adresátům v různé míře objektivnosti a úplnosti, 2) styly persvazivní, tzv. přesvědčovací, které mají obsahem svých informací adresáta především ovlivnit, 3) styly umělecké, ve kterých je hlavní funkcí funkce estetická.

O. D. Mitrofanovová (1976) považuje za tradiční dělení odborného jazyka podle různých modifikací na určité podstyly, jakými jsou vědecký (akademický), vědecko-populární a vědecko-informativní. Styl vědecký je adresovaný odborníkům, zaměřený na přesné předání informace, přesvědčivou argumentaci a logicky řazenou interpretaci (např. disertace, monografie, vědecké příspěvky a články atd.). Vědecko-populární styl má odlišného adresáta od stylu akademického, tedy neodborníka v dané oblasti, což předpokládá, že autor předloží odborné informace ve srozumitelné formě, blízké beletristickému vyprávění, o přírodních a technických vědách čtenáře seznámí s tématem populární formou. Pro vědecko-populární styl je typické, že poskytuje podrobnější výklad, který je doprovázen konkrétními příklady, pokud možno s co nejméně odbornými termíny. Vědecko-informativní (neboli vědecko-obchodní) styl zahrnuje různé patenty a technologické popisy, obchodní korespondenci atd. Jeho cílem je sdělení odborné informace s co nejpřesnějším objektivním popisem daných faktů a především právní ochrana této informace.

Odborný styl je tvořen specifickými, stylisticky zabarvenými prostředky, ale především jevy, které jsou typické pro spisovný jazyk. Tato specifická funkčnost se projevuje ve výběru prostředků, slov, typů vět, výslovnosti. (O. D. Mitrofanova, 1976)

Za velmi důležitý rys odborného stylu D. Žváček (1994) považuje také fakt, že veškeré projevy, jak ústní, tak i písemné, vznikají po předběžné přípravě, na rozdíl od hovorového stylu, jehož projevy vznikají spontánně. Jako charakteristické vlastnosti odborného stylu jmenuje písemnou formu, monologičnost, veřejnost, pojmovost, přesnost, jasnost a odbornost.

Odborný styl je stylem odborných prací ve všech oblastech vědy. Je v něm obsaženo velké množství termínů z té oblasti vědy, která je předmětem vědecké práce. Mnoho vědeckých termínů je mezinárodních, ve většině případů pocházejí z řeckého či latinského jazyka. Ve vědeckých pracích se objevují abstraktní pojmy, naopak není přípustný dialekt, vulgární, familiární a podobná slova. Z hlediska syntaktického jsou charakteristická souvětí s bohatým množstvím spojek. Slova jsou používána v jejich původním významu, nenachází se v nich obrazné prostředky uměleckého stylu. (Z. Leonovičová, 1980). Jak vysvětluje N. M. Lariochinová (1979), odborný styl se

vzhledem k logičnosti interpretace, která je vyjádřena specifickými prostředky a je nasycena spojovacími prostředky, značně odlišuje od stylu uměleckého a stojí v protikladu ke stylu obchodních styků, stylu administrativnímu. Tato logičnost interpretace se v oblasti souvětí projevuje v převaze souvětí podřadných a obrátů, které mají mezi sebou podřadící vazbu a jejichž vysoký podíl poukazuje na propojenost odborného jazyka. Souvětí souřadná tvoří méně než 10% všech souvětí. Další zvláštnost odborného stylu představuje neosobní vyjádření, nejen strukturou, tzn. neobsahuje podmět, ale také sémanticky, tedy bez uvedení konkrétního činitele. Tento subjekt bývá zpravidla zastoupen autorským „my“. Následkem eliminace tohoto konkrétního činitele je děj oproštěn od konkrétní situace, do centra pozornosti se dostávají popisované předměty, fakta, činnosti s nimi spojené, výklad získává objektivní pohled, což je u odborného textu potřebné. Lingvistickým příznakem abstraktně-obecného výkladu na úrovni syntaxe je také široké použití nominativní struktury. Na rozdíl od vět, které neuvádí konkrétního činitele, tento příznak zobrazuje abstraktnost nepřímo. Jeho role je spojena s realizací zhuštěného výkladu. Druhým typem nominativních struktur jsou verbonominální spojení (*В результате реакции происходит перераспределение массы*). V nich je predikát vyjádřen deverbativním substantivem, které zaujímá syntaktickou roli podmětu nebo předmětu, sloveso zde plní formální funkci predikativnosti. Abstraktnost vyjadřuje také modálně časový plán věty. Aktivní variantou v odborném stylu je přísudek ve formě slovesa v přítomném čase. Tato forma má tzv. nadčasový význam, oprošťuje se od konkrétního časového určení, děj zobrazuje jako vlastnost předmětu. (N. M. Lariochina, 1979)

Z hlediska sémantického O. D. Mitrofanovová (1976) zmiňuje rozčlenění slovní zásoby odborných děl minimálně na tři části. Jsou to termíny – slova a slovní spojení, která jsou propojena se sférou určité vědy, dále slova z běžné komunikace, která jsou použita v terminologickém významu, a slova obecného jazyka, použitá také v odborných textech v obvyklých významech.

Ruský odborný jazyk se v publikacích, určených pro vyučování a vzdělávání, člení na poddruhy, které vycházejí z různých vědních oblastí nebo oborového zaměření. Jsou jimi: vědecko-technický (fyzika, matematika, geometrie, inženýrské vědy), přírodovědecký (chemie, medicína, biologie) a vědecko-humanitní (ekonomie, právnické disciplíny, atd.). Ze stylistického hlediska mají zmíněné oblasti určitou specifikou použití jazykových prostředků. (O. D. Mitrofanova, 1976) Vzhledem ke zkoumanému jevu se

předpokládá i použití různých typů 3. stupně přídavných jmen (syntetický x analytický) v textech z různých oblastí vědy.

2.1.1 Přídavná jména v ruském odborném stylu

O. D. Mitrofanovová (1973) se také zabývá zastoupením ruských přídavných jmen a jejich tvarů v odborném stylu. Poznamenává, že v průměru 91% používaných tvarů tvoří složené tvary přídavných jmen a pouze 9% tvary jmenné. Značnou část tvoří přídavná jména vztahová (téměř 80%) a menší část (20%) přídavná jména jakostní. Jak uvádí O. D. Mitrofanovová (1973) na základě výzkumu I. F. Vinogradovové (1968), zastoupení stupňů je následující: v největší míře bývá užitý 1. stupeň přídavných jmen (94%), pouze necelá 2% se objevují ve tvaru superlativu a 4% v komparativu.

Stylistickými odlišnostmi různých tvarů stupňování přídavných jmen se zabývá také D. E. Rozental` ve své Praktické stylistice ruského jazyka (1968). Podle něj jsou znatelné určité odlišnosti v použití jednoduchých a složených tvarů 2. stupně. Jednoduchý tvar bývá použit ve všech hovorových stylech, zatímco tvar složený je charakteristický pro knižní jazyk, především v odborném a administrativním stylu, např. Этот дом ниже соседнего. x Дальнейшие опыты были более сложные, чем предыдущие (cit. podle Rozental`, 1968)

Pokud se před přídavným jménem vyskytuje předložka, je možný pouze složený tvar 2. stupně (např. Эта температура характерна для более низких слоев атмосферы.). Složený tvar se také používá u přídavných jmen v přeneseném významu přídavného jména (более низкие поступки). (D. E. Rozental`, 1968)

Normám spisovného jazyka neodpovídá spojení obou tvarů komparativu přídavného jména typu „более интереснее“. Objevují se konstrukce „более лучшее“ (положение), „более худшие“ (привычки), ve kterých je slovo более nadbytečné, ale ve spojení „более старший“ se jeho použití nesetkává s výtkami. Při tvoření jednoduchého tvaru komparativu někdy vznikají knižní a hovorové varianty (např. spisovné tvary – бойче, звонче, слаже a tvary hovorové – бойчее, звончее, слаже). (N. A. Eskova, in: D. E. Rozental`, 1968).

Tvar komparativu s koncovkou -ей se používá v hovorovém a básnickém jazyce, hovorový charakter mají také tvary s předponou по-, která má doplňující význam mírného snížení nebo zvýšení, např. Не мог угадать, какой надо взять голос – повыше или пониже (cit. podle Rozental`, 1968), v úředním jazyce je tento význam vyjádřený tvary немного выше, несколько ниже. (D. E. Rozental`, 1968)

Tvary 3. stupně přídavných jmen mají jiné stylistické odlišnosti než tvary 2. stupně. Jednoduchý tvar má knižní charakter a tvar složený se používá ve všech stylech (глубочайшие мысли – самые глубокие колодцы в этой местности). 3. stupeň může mít význam nejvyšší míry jakosti bez srovnání s jinými předměty, je to již zmiňovaný tvar tzv. elativ, tvary s koncovkami –ейший, -айший se vyznačují značnou expresivitou a širokým použitím v ustálených knižních a hovorových spojeních. (ближайшее знакомство, величайший поэт, вернейшее средство, гениальнейший философ, глубочайшее уважение, добрейшее сердце,...). D. E. Rozental` také hovoří o nutnosti vyhýbat se pleonastickým výrazům typu „самый способнейший студент“, tedy výrazům, ve kterých je hromaděno více slov podobného významu vedle sebe. Spojení výrazu самый s 3. stupněm se používá pouze ojediněle a tyto konstrukce jsou zastaralé.

Jednoduchý tvar 3. stupně ve spojení s předponou наи-, která zdůrazňuje nejvyšší míru jakosti, se používá v knižním stylu, např. наибольший эффект, наименьшее сопротивление, наисложнейшая проблема. Ve významu 3. stupně s hovorovým zabarvením se používá konstrukce jednoduchého tvaru 2. stupně a slova всех, всего: лучше всех, дороже всего. Spojení základního tvaru přídavného jména s příslovcem наиболее (наиболее важный, наиболее продуктивный), která mají stejný význam 3. stupně, mají knižní odstín a jsou charakteristická především pro odborný a publicistický styl. Pokud porovnáme obě konstrukce, př. самые лучшие отзывы x наиболее удачные ответы, najdeme mezi nimi určité rozdíly. První označuje absolutní superlativ a druhá pouze relativní. (D. E. Rozental`, 1968)

2.2 Odborný styl v českém jazyce

E. Minářová, která v publikaci Stylistika češtiny vychází mimo jiné z prací českých jazykovědců, např. A. Jedličky, F. Trávníčka a B. Havránka, využívá jejich charakteristiku funkčních stylů a dělení na čtyři základní funkční styly, kterými jsou: styl prostě sdělovací (hovorový), odborný, publicistický a umělecký. Jednotliví autoři zmiňují i další styly na nižší úrovni, jako jsou žurnalistický, řečnický, esejistický, učební, jednací, administrativní a další. Styly je také možno rozdělit podle dominantního objektivního slohotvorného činitele na styly sdělovací, ve kterých do popředí vystupuje věcná stránka sdělení a jehož modifikací dochází k odlišení stylu prostě sdělovacího, odborného a publicistického, a na styly esteticky sdělné, které představují sféru prózy, poezie a

dramatu, jejichž nadřazený název je možné nazvat jako styl umělecké literatury. (J. Chloupek a kol., 1990)

2.2.1 Přídavná jména v českém odborném stylu

Co se týká českých přídavných jmen s jejich tvary v odborném stylu, užívají se jmenné tvary adjektiv ve jmenném přísudku, které mají knižní (nehovorový) charakter a jsou tedy vhodné jako součást ustálených spojení v odborných projevech, často se setkáváme se jmennými tvary adjektiv ve středním rodě (je nutno, je patrné, je záhodno, je zřejmo, je možno, atd.). Vzhledem k tomu, že v odborném stylu je žádoucí kondenzace větné stavby, je zde vysoká koncentrace přídavných jmen slovesných, což dokazuje i jazykové kontakty s ruštinou, ve které je také vysoká četnost použití přídavných jmen slovesných. Vyjádření vyšší míry vlastnosti má také dvě možnosti, jak příponami, tak i opisem, a tyto dva tvary vykazují určité slohové rozdíly. Tvary s příponami jsou tvary základními a jsou slohově neutrální (schopnější, nejspokojnější), tvary opisné mají po jazykové i slohové stránce omezenější užití a nemůžeme je použít u všech adjektiv (více/méně schopný, nejvíce/nejméně zachovalý, ale nelze nejvíce nový, nejvíce silný – používá se nejnovější, nejsilnější), naopak někdy se užívají i u adjektiv, která tvoří 2. a 3. stupeň pomocí přípon (více/silněji krátkozraký, více/méně překvapující – neuvádí se krátkozračejší, překvapivější). (M. Čechová, in: J. Chloupek a kol., 1990).

II Praktická část

Ve druhé části této diplomové práce se budeme zabývat rozdílnými prostředky vyjádření 3. stupně přídavných jmen v ruském a českém odborném stylu, porovnávat je mezi sebou, zjišťovat četnost jednotlivých tvarů, různé možnosti překladu těchto tvarů z ruského jazyka do jazyka českého. Základem pro tuto část bylo 500 vět, které jsme vyhledali v ruských a českých odborných publikacích, tedy 250 vět ruských a stejný počet jejich českých ekvivalentů. Tyto publikace jsou z různých vědních oborů, jak humanitních, tak i nehumanitních, především z oblastí techniky, matematiky, medicíny, psychologie a hudby.

Praktická část bude rozdělena do tří kapitol.

První dvě kapitoly vycházejí z tvoření 3. stupně přídavných jmen v ruském jazyce, které bylo popsáno v teoretické části, tyto kapitoly budou dále rozčleněny na jednotlivé dílčí části se zaměřením na překlad těchto přídavných jmen do českého jazyka. V první kapitole se budeme věnovat použití jednoduchých (syntetických) tvarů 3. stupně přídavných jmen v odborném stylu a jejich českým ekvivalentům, v kapitole druhé použití složených (analytických) tvarů. V obou kapitolách budeme sledovat kvantitativní poměr jednotlivých jevů z hlediska ruského jazyka, překladu do češtiny, tvary syntetické i analytické budeme kvantitativně porovnávat mezi sebou. Ve třetí kapitole si všimneme také specifických případů z hlediska plánu česko-ruského, které jsou do češtiny překládány 3. stupněm, ačkoliv původní tvar v ruštině není superlativ.

1. Syntetický (jednoduchý) tvar 3. stupně přídavných jmen

V této první kapitole praktické části diplomové práce jsme excerpční materiál roztřídili do skupin podle použití jednotlivých syntetických tvarů 3. stupně přídavných jmen.

Jsou jimi: 1) tvary vzniklé připojením slootovorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména, 2) syntetické tvary 2. stupně se zesilující předponou наи- ve významu 3. stupně, 3) syntetické tvary 3. stupně vzniklé připojením slootovorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména se zesilující předponou наи-.

Jednotlivé skupiny budou dále rozčleněny na základě způsobu překladu těchto tvarů do českého jazyka a u každých podskupin budou uvedeny příklady z ruské odborné literatury i s těmito českými překlady.

1.1 Tvary vytvořené připojením slootovorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména

Jak již bylo konstatováno v teoretické části této práce, nejsou tyto tvary v ruském odborném stylu nejčastějším jevem, na rozdíl od tvarů analytických, které jsou velmi časté. Přesto se v excerpovaném materiálu nacházely, nejčastěji ze zkoumaných jevů se objevovaly v textech z oblasti hudby. Jejich výskyt byl zjištěn ve 28% zkoumaného materiálu, konkrétně v 70 ruských větách. Do českého jazyka byly poté nejčastěji překládány stupněm 3. (superlativem) s odkazem na nejvyšší míru příznaku, ale také stupněm 2. (komparativem) i 1. (pozitivem). Velmi zřídka se objevil také typický jev - elativ, který odkazuje ne na nejvyšší, ale jen na velmi vysokou míru příznaku a nevyjadřuje srovnání. V českém jazyce byl vyjadřován pomocnými slovy velmi, neobyčejně.

Příklad pomocí 3. stupně přídavného jména:

Tato podskupina je zastoupena v 47 dvojicích vět, lze tedy říci, že překlad tímto způsobem je relativně častý, autoři se k němu uchylují i v případech, kdy si nejsou jisti. Zmíníme zde tedy u určitých vět i jiné možnosti překladu, které by podle našeho názoru byly správnější a lépe vystihovaly český text nebo byly přinejmenším ekvivalentní.

*Можно предположить, что поступающие экстренные сигналы непосредственно воздействуют на эффекторы и в **кратчайший** срок переводят элемент в состояние, обеспечивающее выживание системы в целом.*

(МК, 1966, стр. 85)

*Je možno předpokládat, že mimořádně intenzivní signály bezprostředně působí na efekторы a v **nejkratší** době uvedou element do stavu, který umožňuje přežití systému jako celku.*

(LK, 1966, str. 67)

V tomto překladu bychom navrhli jako lepší variantu elativní tvar **ve velmi krátké době**, který lépe odpovídá českému vyjádření.

*Здесь внимание танцовщика связано со многими **сложнейшими**, глубокими, подчас неувимыми психическими процессами, из которых рождаются и воображение, и образность, и музыкальность, и правда, и поэтическая эмоциональность действия.*

(КТ, 1981, стр. 61)

*Pozornost je při tvorbě role spojena s mnoha **nejsložitějšími**, hlubokými, často nepostižitelnými psychickými procesy, z kterých se rodí jak fantazie a obraznost, tak i cit pro hudbu, pro skutečnost a pro poetičnost ve scénickém jednání.*

(КТ, 1983, str. 38)

Navrhujeme v tomto případě použít pouze tvar pozitivu, tedy **s mnoha složitými procesy**, tvar českého superlativu zde působí komplikovaně.

Ve většině ostatních případů bychom souhlasili s autory a připouštíme jejich varianty jako nejlepší možné.

*Не удивительно, что слух особенно чутко реагирует на отклонение кадансовых формул от их прямого предназначения и что **простейшее** из таких отклонений уже издавна и в классической музыке служило верным и надежным средством удлинить период и продолжить движение.*

(МФ, 1963, стр. 78)

*Není divu, že sluch reaguje zvláště citlivě na odchylování závěrových formulí od jejich přímého určení a že **nejjednodušší** z takových odchylek byla již odedávna v klasické*

hudbě vhodným a spolehlivým prostředkem, jak prodloužit periodu a pokračovat v pohybu.

(HF, 1965, str. 79)

*История развития совершенного каданса как формулы, впитывавшей в себя сопряжения, существенные и характерные для всей системы звукоотношений ряда эпох, представляет собою **важнейшую** главу в эволюции музыкального формообразования.*

(МФ, 1963, стр. 59)

*Historie vývoje úplného závěru jako formule, která do sebe vstřebala podstatné vazby charakteristické pro celý systém tónových vztahů řady epoch, představuje vlastně v evoluci hudebního vytváření forem **nejdůležitější** kapitolu.*

(HF, 1965, str. 60)

*Умение слушать музыкальную тему во время **сильнейшего** физического и нервного напряжения свидетельствует об истинном мастерстве танцовщика.*

(КТ, 1981, стр. 28)

*Schopnost naslouchat hudební myšlence i v okamžiku **nejsilnějšího** fyzického a duševního vypětí je důkazem opravdového mistrovství tanečníka.*

(КТ, 1983, str. 23)

*Одной из важных практических задач кибернетики является внедрение **новейших** достижений техники в медицину.*

(МК, 1966, стр. 153)

*Jedním z důležitých praktických úkolů kybernetiky je zavádět do medicíny **nejnovější** poznatky techniky.*

(LK, 1966, str. 119)

*Автоматические быстродействующие цифровые вычислительные машины являются одним из **крупнейших** достижений современной науки и техники.*

(МК, 1966, стр. 57)

*Rychlé číslicové samočinné počítače jsou jedním z **největších** úspěchů moderní vědy a techniky.*

(LK, 1966, str. 45)

*Консонанс и диссонанс становятся факторами стиля, т. е. **реальнейшими** выразительными средствами музыки, ибо стиль как комплекс средств выражения данной эпохи или мастера обуславливается действием законов отбора, которые, с одной стороны, закрепляют наиболее жизненные средства и приемы воздействия искусства, а с другой – устанавливают характерные для данной среды критерии художественности и самое понятие художественного.*

(МФ, 1963, стр. 53)

*Konsonance a disonance se stává faktorem stylu, tj. **nejreálnějším** výrazovým prostředkem hudby, protože styl jako komplex výrazových prostředků dané epochy nebo mistra je podmiňován působením zákonů výběru, které na jedné straně ustalují nejživotnější prostředky a postupy působnosti umění a na druhé kodifikují kritéria uměleckosti, charakteristická pro dané prostředí, i sám pojem toho, co je umělecké.*

(HF, 1965, str. 53)

*План должен быть достаточно динамичным для того, чтобы в **кратчайший** срок обеспечить получение необходимого объема информации.*

(МК, 1966, стр. 149)

*Plán musí být dostatečně dynamický, aby v co **nejkratší** době umožnil příjem nutného objemu informace.*

(LK, 1966, str. 116)

***Простейшие** виды нетождественного повторения получают при проведении одной и той же формулы сопряжения в орнаментально-вариантном „наряде“, когда в конструктивном отношении все остается неизменным.*

(МФ, 1963, стр. 40)

*K **nejjednodušším** druhům neidentického opakování se dospívá při uvádění jedné a téže vazebné formule v ornamentálně variantovém „hávu“, když konstrukčně se vůbec nic nemění.*

(HF, 1965, str. 40)

***Малейшая** ритмическая или пластическая неточность движения головы может резко ослабить устойчивость равновесия, особенно при выполнении многократного вращения, например *pirouette, tours chaînés, tours en l'air* и т.д.*

(КТ, 1981, стр. 41)

Sebemensi rytmická nebo tvarová nepřesnost může radikálně snížit rovnováhu, zvláště při několikanásobném točení, například *pirouette, tours chaînés, tours en l'air, atd.*

(КТ, 1983, стр. 29)

Пřeklad pomocí 2. stupně přídavného jména:

Tento jev se vyskytoval velmi zřídka, pouze v 6 případech, což jsou cca 2% z excerpovaného materiálu

Простейшая модель кровообращения учитывает только отдельные стороны работы сердечно-сосудной системы.

(МК, 1966, стр. 67)

Једнодушii model krevního oběhu uvažuje pouze jednotlivé stránky funkce oběhového systému.

(LK, 1966, str. 53)

Пřeklad pozitivem:

K překladu pomocí 1. stupně došlo ve větším počtu než u stupně 2., zde šlo o 9 dvojic, cca 4%.

Тем не менее, как в свое время на первых этапах многоголосия изобретение имитации было фактом интонационно революционного значения для дальнейшего становления музыки – ибо открывало новые возможности формования – так в более позднюю эпоху введение в ткань секвенций точно так же в сильнейшей мере расширяло возможности музыки.

(МФ, 1963, стр. 85)

Престо však jako ve své době v prvních etapách vícehlasu bylo vynalezení imitace faktem intonačně revolučního významu pro další utváření hudby, neboť odhalovalo nové možnosti hudebního formování, tak potom zavedení sekvencí rozšířilo možnosti hudby stejně významně.

(HF, 1965, str. 87)

Разумеется, в начале учащиеся должны хорошо освоить простейшие музыкальные и хореографические ритмы размером на 2 4 и 4 4, затем более сложные на 3 4 и 6 8

и т.д., постепенно перехода от медленных темпов к быстрым и к усилению динамики исполняемых упражнений, что будет способствовать воспитанию более чуткой, художественно верной связи музыки и танца.

(КТ, 1981, стр. 26)

*Rozumí se samozřejmě, že žáci musí nejprve zvládnout **jednoduché** hudební a pohybové rytmy ve dvoučtvrtečním a čtyřčtvrtečním taktu, později ve tříčtvrtečním a šestiosminovém atd., přičemž postupně přecházejí od pomalého tempa k rychlému a k větší dynamice prováděných cvičení, což přispívá k rozvinutí citlivějšího a umělecky pravdivějšího spojení hudby a tance.*

(КТ, 1983, стр. 22)

*Одно из **важнейших** положений теории Хидена о том, что увеличение синтеза белков в деятельном нейроне также характерно для него, как и функция генерирования и проведения, оказалось неточным.*

(МК, 1966, стр. 126)

*Jeden z **důležitých** článků Hydénovy teorie, předpoklad, že zvýšená proteosyntéza je pro aktivní neuron stejně charakteristická jako tvorba a vedení vzruchů, se ukázal nepřesným.*

(ЛК, 1966, стр. 98)

*Оказалось, что в других случаях конструкторы рассчитывали на двенадцать пальцев, а то и на две головы – ставили оператора в такие условия, когда ему приходилось одновременно производить **сложнейшие** расчеты и принимать решения, от которых зависела его жизнь.*

(ТП, 1966, стр. 57)

*Ukázalo se také, že v jiných případech konstruktéři počítali s dvanácti prsty a s dvěma hlavami, nutili operátora do takových situací, kdy musel provádět **složité** výpočty a zároveň řešit situace, na kterých závisel jeho život.*

(ТР, 1968, стр. 64)

*Умение актерски передавать **тончайшие** эмоции и глубокие психологические состояния действующего лица можно обрести только на основе естественного чувства движения, а не внешнего позерства, хотя бы и технически виртуозного.*

(КТ, 1981, стр. 50)

*Schopnost vyjádřit **jemná** citová hnutí a hluboké psychologické stavy jevištní postavy lze získat pouze na základě přirozeného cítění pohybu, a nikoli pomocí povrchního pozérství, byť technicky virtuózního.*

(KT, 1983, str. 33)

*Блоки 3, 4, 5 разделены пунктирной дугой на два уровня, верхний из которых символизирует вторую сигнальную систему и ее **теснейшую** связь с первой.*

(МК, 1966, стр. 132)

*Блоки 3, 4 a 5 jsou rozděleny tečkovaným obloukem na dvě úrovně, z nichž horní symbolizuje druhou signální soustavu a její **úzkou** souvislost s první.*

(LK, 1966, str. 104)

Příklad elativu pomocí zesilujících příslovcí:

Jak již bylo uvedeno výše, po prozkoumání četnosti sledovaného jevu jsme zjistili, že autoři se velmi často potýkají s problémy překladu a jen v několika případech, konkrétně v 8 excerpcích, docházejí k překladu elativem.

*Патологическая физиология и клиника дают **богатейший** материал для изучения работы различных систем биологического регулирования.*

(МК, 1966, стр. 100)

***Velmi bohatý** materiál k studiu různých systémů biologické regulace poskytuje patologická fyziologie a klinika.*

(LK, 1966, str. 78)

*Второе соотношение содержит в себе двойственный момент для слуховой оценки, ибо слушание музыки – процесс **интенсивнейшего** сравнения каждого предшествующего интонируемого момента с последующим.*

(МФ, 1963, стр. 48)

*Другý vztah tedy zahrnuje v sobě pro sluchové hodnocení dvojí moment, neboť poslech hudby je proces **velmi intenzivního** srovnávání každého předchozího intonovaného okamžiku s následujícím.*

(HF, 1965, str. 49)

*Изучение функций этих повторяемых явлений позволяет приблизиться к установке полезных рабочих гипотез и с их помощью систематизировать и приводить к единству **многообразнейшие** факты музыкального оформления.*

(МФ, 1963, стр. 29)

*Studium funkcí těchto opakovaných jevů dovoluje učinit další kroky k formulování užitečných pracovních hypotéz a s jejich pomocí systematizovat a sjednotit **neobyčejně mnohotvárné** fakty hudebního ztvárnění.*

(HF, 1965, str. 29)

*Исследование Machabeу надо считать **ценнейшим** вкладом в изучение данной области.*

(МФ, 1963, стр. 73)

*Pojednání Machabeуovo je už třeba pokládat za **velmi cenný** příspěvek ke studiu této sféry.*

(HF, 1965, str. 75)

*Вот **примитивнейшая** мелодия рондо, в которой продвижение обусловлено прерывностью.*

(МФ, 1963, стр. 84)

*V dále uvedené **velmi primitivní** melodii ronda je postup podmíněn přetržitostí.*

(HF, 1965, str. 86)

1.2 Syntetické tvary 2. stupně se zesilující předponou наи- ve významu 3. stupně

V našem zkoumaném materiálu se v 16 případech vyskytl nepříliš častý jev, kdy se komparativ pojí s předponou наи- a je použitý ve významu superlativu.

Do českého jazyka byl tento jev překládán většinou také superlativem, v ojedinělých případech komparativem nebo příslovcem.

Překlad superlativem:

*За всем этим кроется длительный процесс нащупывания, исканий и приспособлений **наилучших** средств для наиболее „доходчивого“ выражения, т.е. такого рода интонаций, которые усваивались бы окружающей средой через формы музицирования возможно продуктивнее.*

(МФ, 1963, стр. 21)

*Za vším se tají dlouhý proces sondování, hledání a přizpůsobování **nejvhodnějších** prostředků k dosažení „nejpřístupnějšího“ výrazu, tj. takových intonací, které by si okolní prostředí provozováním hudby co nejproduktivněji osvojovalo.*

(HF, 1965, str. 21)

*Если развитие движения направляется по линии **наибольшего** сопротивления инертности и монотонности, оно не может основываться только на секвенциях.*

(МФ, 1963, стр. 86)

*Jestliže rozvíjení pohybu směřuje po linii, která klade setrvačnosti a monotónnosti **největší** odpor, nemůže být založeno jenom na sekvencích.*

(HF, 1965, str. 87)

*Особое внимание надо уделять умению будущих танцовщиков усилием воли преодолевать **наивысшую** степень физического утомления, так называемую „мертвую точку“, после которой появляется как бы „второе дыхание“, позволяющее в период **наибольшего** физического утомления сохранять работоспособность организма.*

(КТ, 1981, стр. 59)

*Zvláštní pozornost je třeba věnovat schopnosti budoucího tanečníka překonávat silou vůle, **nejvyšší** stupeň fyzické únavy, tzv. „mrtvý bod“, po kterém se objevuje jakýsi „druhý dech“, umožňující zachovat při **největší** únavě práce schopnost organizmu.*

(КТ, 1983, str. 37)

*Творчество по линии **наименьшего** сопротивления всегда покоится на комбинации в простейших вариантах привычных слуху соотношений.*

(МФ, 1963, стр. 33)

*Tvorba po linii **nejmenšího** odporu spočívá vždycky v tom, že se kombinují nejjednodušší varianty souvztažnosti, na které je sluch zvyklý.*

(HF, 1965, str. 34)

Následující dva příklady pocházejí z publikace Электронная оптика, ke které jsme neměli ekvivalentní českou variantu, proto jsme se pokusili o vlastní překlad s více možnými návrhy překladu:

Наибольшее расстояние неограничено, траектория частицы уходит в бесконечность.

(ЭО, 1951, стр. 25)

Největší vzdálenost nemá hranice, trajektorie částice mizí v nekonečnu.

V úvahu přicházejí i možnosti překladu maximální či nejdelší.

Наименьшее расстояние, на которое частица приблизится к магнитному заряду, равно:...

(ЭО, 1951, стр. 25)

Nejmenší vzdálenost, na kterou se částice přiblíží k magnetickému množství, se rovná:...

Překlad komparativem:

*Если имеются две научные гипотезы или два метода постановки диагноза, или два способа лечения, то, описав их в виде алгоритма, можно, пользуясь математическими приемами и вычислительной машиной, тщательно сравнить их и выбрать **наилучший**.*

(МК, 1966, стр. 31)

*Jsou-li algoritmicky popsány dvě vědecké hypotézy nebo dva diagnostické či léčebné postupy, můžeme je pomocí matematických metod a počítače porovnat a vybrat **lepší**.*

(LK, 1966, str. 23)

*А для этого необходимо определить возможности человека и машины, определить, чье выполнение тех или иных функций будет **наилучшим**.*

(ТП, 1966, стр. 114)

*Proto je nutné určit možnosti člověka a stroje a plnění jednotlivých funkcí (posoudit, kdo bude pro toto plnění **vhodnější**).*

(ТР, 1968, str. 128)

V jednom případě byl nalezený jev přeložen přídatným jménem maximální:

Это „мудреное“ для биолога выражение означает не что иное, как последовательный выбор из каждых двух равновероятных состояний, поскольку при этом возникает **наибольшая** неопределенность.

(МК, 1966, стр. 37)

Tento pojem pro biology málo srozumitelný, označuje pouze postupný výběr jedné alternativy z dvojic stejně pravděpodobných stavů, charakterizovaný **maximální** neurčitostí.

(LK, 1966, str. 29)

1.3 Syntetické tvary 3. stupně vzniklé připojením slootovorných sufixů – ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména se zesilující předponou наи-

V excerpovaném materiálu jsme se setkali v několika případech s tvary zesíleného 3. stupně pomocí předpony наи-, které splňují předpoklad uvedený v teoretické části, a to vyjádření expresivity. Tyto tvary byly do českého jazyka ve všech případech přeloženy 3. stupněm.

Даже **наиформальнейшие** восьмитакты „дышат“ при исполнении.

(МФ, 1963, стр. 91)

Dokonce i **nejformálnější** osmitaktí při interpretaci dýchá.

(HF, 1965, str. 93)

Деятельность клетки в целом определяется ее непрерывной самоустановкой на новый, „**наивыгоднейший**“ режим работы.

(МК, 1966, стр. 96)

Činnost buňky jako celku je charakterizována neustálým nastavováním nových a „**nejvýhodnějších**“ pracovních režimů.

(LK, 1966, str. 75)

1.4 Závěry

Na základě námi analyzovaného materiálu jsme dospěli k výsledku, že syntetický tvar superlativu byl použit celkem v 89 excerpovaných jevech, což tvoří cca

1/3 materiálu. Nejčastěji jsme se setkali s tvary, které vznikly připojením slovtvorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména, a to cca v 79%. Tyto tvary byly do češtiny nejčastěji, v 67% případů, překládány 3. stupněm. Následoval překlad 1. stupněm, se kterým jsme se setkali ve 13%, dále překlad 2. stupněm, pouze v 9%. V 11% autoři překládali nepříliš častý jev elativ, a to pomocí zesilujících příslovcí velmi nebo neobyčejně.

Druhé místo v četnosti, v 18% případů, zauímají syntetické tvary 2. stupně se zesilující předponou *най-* ve významu 3. stupně, které byly nejčastěji, v 78%, překládány 3. stupněm, ostatní případy překladu tvořil překlad komparativem a příslovcem.

Nejméně často se vyskytly syntetické tvary 3. stupně vzniklé připojením slovtvorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména se zesilující předponou *най-*, ve 3% všech syntetických tvarů. Tyto tvary byly ve všech případech přeloženy do češtiny 3. stupněm.

2. Analytický (složený) tvar 3. stupně přídavných jmen

Dalším sledovaným jevem v našem excerpčním materiálu byl analytický tvar superlativu, který má podle P. A. Lekanta (2002) nejrozšířenější použití, především tvar *самый* + 1. stupeň adjektiva, následovaný tvarem *наиболее* (*наименее*) + 1. stupeň adjektiva, který má vzhledem ke svému širokému rozsahu označení příznaku (označuje jak vyšší, tak i nižší míru) značné možnosti použití. Ve zkoumaných publikacích jsme podle očekávání našli velmi vysoký počet těchto tvarů analytických.

Obdobně jako v první kapitole jsme excerpovaný materiál rozčlenili do skupin podle použití jednotlivých analytických tvarů 3. stupně přídavných jmen:

- 1) tvary *наиболее* + 1. stupeň přídavného jména
- 2) tvary *самый* + 1. stupeň přídavného jména

Tvar vzniklý připojením pomocného slova *всего* nebo *всех* k syntetickému tvaru komparativu jsme v excerpovaném materiálu našli pouze ve významu příslovečném (*чаще всего*).

Jednotlivé skupiny jsme dále rozčlenili na podskupiny na základě jejich překladu do českého jazyka a u každé podskupiny uvedeme příklady i s českým překladem.

2.1 Твары наиболее + 1. ступеň přídavného jména

S těmito tvary jsme se setkali v 70 případech našeho materiálu, tedy v cca 28%. Tvary наиболее ve spojení s pozitivem byly nejčastěji překládány českým syntetickým tvarem superlativu nej....ší, cca v 90%, ale vyskytly se také analytické tvary jako např. nejvíce, nejméně + 1. stupeň přídavného jména. Po jednom příkladu jsme našli překlad komparativem a po dvou pozitivem.

Příklad superlativem ve tvaru nej....ší:

*Построение математических моделей этих состояний позволило бы не только быстро диагностировать их по степени тяжести, но и прогнозировать их течение и выбирать **наиболее оптимальные** методы лечения.*

(МК, 1966, стр. 112)

*Matematické modelování těchto stavů by umožnilo nejen rychle diagnostikovat stupeň jejich závažnosti, ale i předpovídat jejich průběh a volit **nejoptimálnější** léčebné metody.*

(LK, 1966, str. 88)

*Большинство специалистов как техников, так и психологов считают, что **наиболее существенный** вопрос при практической работе в области сознания системы „человек-машина“ – это **наиболее эффективное** распределение функций в системе между человеком и машиной.*

(ТП, 1966, стр. 114)

*Mnoho specialistů, jak techniků, tak psychologů, se domnívá, že **nejpodstatnější** otázkou praktické oblasti vytvoření systému „člověk – stroj“ je **nejefektivnější** rozdělení funkcí v systému mezi člověkem a strojem.*

(ТР, 1968, str. 128)

*Несомненно, нервная система человека и животных и особенно головной мозг – это **наиболее сложная** из кибернетических систем, известных на Земле.*

(МК, 1966, стр. 116)

*Je nepochybné, že nervový systém zvířat i člověka a zejména lidský mozek je **nejsložitějším** kybernetickým systémem na zemi.*

(ЛК, 1966, стр. 91)

*Сдвинутое с точки опоры и достигшее **наиболее выразительной** звучности интонирование пролонгируется по инерции, пока есть запас дыхания, здесь – до цезуры, и затем возобновляется вновь.*

(МФ, 1963, стр. 79)

*Intonování, jež se dostalo z opěrného bodu a dosáhlo **nejvýraznějšího** zvuku, pokračuje setrvačností, dokud stačí dech – zde až k césuře a pak se opět obnovuje.*

(НФ, 1965, стр. 81)

*План клинического обследования регламентирует поступление информации от больного, вводит определение рамки целенаправленного поиска той информации, которая является **наиболее необходимой**.*

(МК, 1966, стр. 154)

*Plán klinického vyšetření usměrňuje tok informace od nemocného (vymezuje oblast cíleného hledání takové informace, která se jeví jako **nejnutnější**).*

(ЛК, 1966, стр. 117)

*План клинического обследования каждого больного – это тоже информация, но своеобразная, так сказать активная, управляющая источником информации – больным – в смысле отбора **наиболее важных** в данном случае признаков и показателей болезненного процесса.*

(МК, 1966, стр. 151)

*Plán klinického vyšetření každého nemocného je tedy rovněž informace, avšak specifická, možno říci aktivní, která ovlivňuje zdroj informace – nemocného – ve smyslu výběru příznaků a projevů nemoci v daném případě **nejdůležitějších**.*

(ЛК, 1966, стр. 117)

*Автоматизированный и программированный сбор информации, разработка способов **наиболее показательного** представления необходимых данных позволяют уже в ближайшем будущем освободить дополнительное время врача.*

(МК, 1966, стр. 164)

*Automatizované a programované shromažďování informace a vývoj způsobů **co nejnázornějšího** zobrazení nutných údajů umožní lékaři již v nejbližší budoucnosti získat další čas k uskutečňování jeho hlavního úkolu.*

(LK, 1966, str. 128)

*Выяснить алгоритм работы той или иной системы – значит понять ее механизмы, поэтому здесь, в области теории алгоритмов, **наиболее тесно** сплетаются интересы биологической кибернетики и физиологии.*

(МК, 1966, стр. 31)

*Objasnit algoritmus funkce jednotlivých systémů znamená pochopit jeho mechanismy, a proto se v této oblasti teorie algoritmů **nejtěsněji** prolínají zájmy biologické kybernetiky a fyziologie.*

(LK, 1966, str. 23)

***Наиболее удобным** средством моделирования условнорефлекторной деятельности головного мозга являются эксперименты на электронных вычислительных машинах.*

(МК, 1966, стр. 70)

***Nejvhodnější** metodou modelování podmíněných reflexů v mozku jsou pokusy na samočinných počítačích.*

(LK, 1966, str. 56)

*Такое ограничение необходимо для применения точных математических формулировок на первом этапе изучения передаточных функций человека, но все-таки **наиболее существенной** характеристикой этих функций является как раз то, что человек – оператор может менять их, приспосабливаясь к требованиям ситуации.*

(ТП, 1966, стр. 110)

*Takové omezení je sice nezbytné pro užití přesných matematických formulací v první etapě studia převodových funkcí člověka, ale přece jen **nejzákladnější** charakteristikou těchto funkcí je to, že člověk – operátor je může měnit, s tím, jak se přizpůsobuje ke změnám situace.*

(ТР, 1968, str. 123)

Один из **наиболее простых** методов графического построения траектории в электрическом поле заключается в использовании электронно-оптического закона преломления.

(ЭО, 1951, стр. 54)

Jednou z **nejjednodušších** metod grafického znázornění trajektorie v elektrickém poli spočívá ve využití elektronicko-optického zákona lomu.

vlastní překlad

Пřeklad analytickým způsobem:

Мы уж не говорим о том, что при расчетах, приведенных выше, не учитываются ни качественная характеристика глаза и уха как приемников информации, ни признаки сигналов, **наиболее приспособленных** к последовательному предъявлению зрительному анализатору.

(ТП, 1966, стр. 39)

A to už nemluvíme o tom, že při výpočtech výše uvedených se nepřihlíží ani ke kvalitativní charakteristice oka a ucha jako příjemců informace, ani k formě signálů, které by měly být **co nejlépe přizpůsobeny** k funkci zrakového analyzátoru.

(ТР, 1968, стр. 44)

Наряду с накоплением ошибок происходит и отбор **наиболее жизнеспособных** объектов, что создает благоприятные возможности для противостояния разнообразным внешним влияниям.

(МК, 1966, стр. 94)

Vedle hromadění chyb probíhá i výběr **nejvíce životaschopných** organismů, což vytváří příznivé podmínky pro zvýšení jejich odolnosti vůči různým vlivům.

(ЛК, 1966, стр. 74)

Zde jsme se setkali s překladem antonymickým:

Ситуации этого типа следует рассматривать в контексте изучения динамики организации, это в настоящее время **наиболее неразработанная** область не только психологии, но и более точных наук.

(ТП, 1966, стр. 110)

*Pro situaci tohoto typu je třeba prozkoumat dynamiku organizace, což je v současné době **nejméně propracovaná** oblast nejen psychologie, ale i exaktních věd.*

(TP, 1968, str. 123)

*В памяти цвет преобразуется, подравнивается к тому, который **наиболее знаком, наиболее типичен** для данного объекта.*

(ТП, 1966, стр. 69)

*V paměti se barva přemění, podřizuje se té, která je **nejvíce známá a nejvíce typická** pro daný objekt.*

(TP, 1968, str. 77)

Пřeklad pozitivem:

*Данные, которые приведены в табл.3, показывают, что испытуемые сравнительно точно определяют **наиболее вероятное** число мензурок с соответствующим числом синих бусин.*

(ТП, 1966, стр. 97)

*Údaje, které jsou uvedeny v tab. 3, ukazují, že pokusné osoby určují téměř přesně **pravděpodobný** počet mensur s odpovídajícím počtem modrých korálků.*

(TP, 1968, str. 108)

*При работе с электронными пучками тоже можно было бы выбрать такую скорость электронов, чтобы последние, проходя сквозь предмет, частично задерживались его **наиболее плотными и толстыми** деталями.*

(ЭО, 1951, стр. 314)

*Během práce se svazkem elektronů by bylo také možné vybrat takovou rychlost elektronů, aby při průchodu přes předmět byly zpomalovány jeho **nepropustnými a pevnými** prvky.*
vlastní překlad

Пřeklad komparativem:

*В прошлом русские а иноземные мастера балета во время своих зарубежных гастролей заимствовали друг у друга **наиболее совершенные** приемы исполнительской техники, иностранные хореографы обучали русские танцовщиков.*

(КТ, 1981, стр. 18)

*Vzájemný vliv škol bezesporu existoval – ruští i cizí baletní mistři přejímali na svých zahraničních zájezdech navzájem **dokonalejší** způsoby interpretace, francouzští a italské choreografy učili ruské tanečnický.*

(KT, 1983, str. 20)

2.2 Tvary самый + 1. stupeň přídavného jména

S analytickými tvary, které jsou vytvořeny pomocným slovem самый ve spojení s pozitivem přídavného jména, jsme se setkali nejčastěji ze všech sledovaných jevů. Tím se potvrdilo tvrzení uvedené v teoretické části, že je tento tvar nejrozšířenější. Přesto počet těchto tvarů převyšoval počet jiných o menší množství, než jsme očekávali. Konkrétně jsme našli 75 příkladů, což je přibližně 30% z našeho sledovaného materiálu. Opět jsme si vytvořili podskupiny, podle toho, jakým způsobem jsou tvary přeloženy do českého jazyka. V tomto případě je více variant, ovšem výrazně převyšující nad ostatními byl způsob překladu syntetickým tvarem superlativu nej...ší, ke kterému autoři dospěli v 54 případech z již zmiňovaných 75, tedy v 72%. V 16 excerpcích autoři volili překlad pomocí pozitivu, ve 2 zvolili analytický překlad s pomocným zesilujícím příslovcem velmi, v jednom případě se rozhodli pro analytický tvar s pomocným příslovcem nejméně. Také v jednom případě jsme se setkali s překladem, ve kterém autoři změnili přídavné jméno za jiné a použili tvar pozitivu.

Překlad superlativem ve tvaru nej...ší:

*В настоящее время для всех школ классического танца в Советском Союзе характерен академический строгий стиль, но **самая разнообразная** исполнительская манера движения, которая не ограничивает, не сковывает индивидуальность танцовщика, а, напротив, позволяет полнее и глубже раскрыть все его творческие возможности и национальное своеобразие.*

(KT, 1981, стр. 19)

*V současnosti je pro školy klasického tance v Sovětském svazu charakteristický akademicky přísný styl, avšak co **nejrozmanitější** interpretační projev, který nespoutává ani neomezuje individualitu tanečnicka, ale naopak dovoluje jí plně se rozvinout ve všech tvůrčích schopnostech i národních zvláštostech.*

(KT, 1983, str. 20)

V následujícím příkladu autor zvolil překlad v opačném pořadí:

*Передача информации, ее переработка и кодирование в виде команд управления характерны для любых уровней живого организма от **самого высшего** до **самого низшего**.*

(МК, 1966, стр. 88)

*Ředávání informace, její zpracování a kódování v podobě řídicích signálů charakterizuje všechny úrovně organizace živé hmoty od **nejnižších** po **nejvyšší**.*

(LK, 1966, str. 69)

*Кибернетический подход к биологическим и медицинским проблемам обеспечивает проникновение методов моделирования в **самые специализированные** проблемы.*

(МК, 1966, стр. 73)

*Kybernetický přístup k biologickým a lékařským problémům zaručuje, že modelování pronikne i do **nejspecializovanějších** problémů.*

(LK, 1966, str. 59)

*Ответ на эти вопросы состоит в том, что кибернетическая терминология ценна не сама по себе, а в связи с математическим фундаментом, который открывает возможность количественной оценки **самых сложных** явлений.*

(МК, 1966, стр. 45)

*Odpověď na tuto otázku zní, že přínos kybernetické terminologie není v ní samé, ale v jejím matematickém základě, který umožňuje kvantitativní hodnocení **nejsložitějších** jevů.*

(LK, 1966, str. 35)

*Понятие информации широко используется кибернетикой для изучения **самых разнообразных** систем и для выявления единых принципов управления их работой.*

(МК, 1966, стр. 15)

*Kybernetika široce využívá pojmu informace pro studium **nejrůznějších** systémů a pro objevení jednotných zásad regulace jejich činnosti.*

(LK, 1966, str. 11)

*Если эти причины не устранить, никакая **самая совершенная** система дыхания не поможет ученику хорошо освоить исполнительскую технику классического танца.*

(КТ, 1981, стр. 59)

*Nebudou-li tyto příčiny odstraněny, nepomůže žákům ani ten **nejdokonalejší** systém dýchání dobře zvládnout interpretační techniku klasického tance.*

(КТ, 1983, стр. 37)

*Известно, что содержание каждого музыкального произведения распознается по теме – мелодии, которая способна своим выразительным звучанием передать **самые различные** образы и состояния, обладающие интонационными, ритмическими, динамическими и тембровыми особенностями.*

(КТ, 1981, стр. 26)

*Obsah každého hudebního díla určuje téma, které je schopno svým výrazným zněním tlumočit **nejrůznější** obrazy a stavy pomocí intonačních, rytmických, dynamických a barevných zvláštností hudby.*

(КТ, 1983, стр. 22)

*Современный балет, преодолев ограниченность так называемого повествовательного жеста в классическом танце, его иллюстративность, может решать **самые сложные** актерские задачи средствами танца, без помощи пантомимы.*

(КТ, 1981, стр. 22)

*Současný balet však překonal ilustrativnost pantomimického gesta a řeší i ty **nejsložitější** dějové úkoly tanečními prostředky.*

(КТ, 1983, стр. 21)

*Слух, получая почти тождественные повторные раздражения, „оправдывает“ **самые далекие** перемещения и сам вступает в сферу движения по инерции.*

(МФ, 1963, стр. 85)

*Sluch právě proto, že dostává téměř identické opakující se podněty, „ospravedlňuje“ i **nejodlehlejší** přesuny a sám se dostává do sféry setrvačného pohybu.*

(HF, 1965, стр. 87)

Сейчас можно думать лишь о **самых общих** принципах построения такого устройства, поскольку оно должно работать за счет информации, получаемой в ходе обычной деятельности оператора.

(МК, 1966, стр. 141)

Dnes můžeme promýšlet jen **nejobecnější** principy konstrukce takové aparatury, která má zpracovávat informaci získávanou v průběhu běžné činnosti operátora.

(LK, 1966, str. 110)

Пřeklad pomocí pozitivu:

Широкие возможности построения моделей на основе функционального гомоморфизма позволили создать в последние годы большое число **самых разнообразных** моделирующих установок как аналоговых, так и цифровых.

(МК, 1966, стр. 73)

Velké možnosti modelování na základě funkčního homomorfizmu se v poslední době projevily sestrojením řady **různých** modelů analogových i číslicových.

(LK, 1966, str. 59)

Поза Улановой всякий раз без малейшего нажима органически сливаясь в единое целое с музыкой, внося в смысл происходящего на сцене **самые тонкие** нюансы.

(КТ, 1981, стр. 23)

Póza Ulanovové se vždy, bez nejmenšího úsilí, organicky slévala v jeden celek s hudbou a vnášela tak do významu probíhajícího představení **jemné** odstíny.

(КТ, 1983, str. 21)

Наряду с непосредственным обратным влиянием продукта на конечное и промежуточные звенья всей цепочки ферментов используется также обратная связь конечного продукта с **самым первым** ключевым звеном ферментной реакции.

(МК, 1966, стр. 95)

Spolu s bezprostředním zpětným vlivem produktu na konečné a intermediární články celého enzymatického řetězce působí mechanismus zpětné vazby i na **počáteční** klíčový článek enzymatické reakce.

(LK, 1966, str. 75)

Во время самой напряженной и сложной психофизической работы организм танцовщика всегда подсознательно находит наиболее рациональный и художественный ритм дыхания.

(КТ, 1981, стр. 57)

Při namáhavé a složité psychofyzické činnosti si tanečníkův organizmus podvědomě určuje nejrationálnější rytmus dýchání.

(КТ, 1983, str. 36)

Analytický překlad s pomocným zesilujícím příslovcem velmi:

В настоящее время любой, самый сложный алгоритм может быть реализован средствами вычислительной техники.

(МК, 1966, стр. 153)

V současné době mohou být realizovány prostředky výpočtové techniky i velmi složité algoritmy.

(LK, 1966, str. 119)

Analytický překlad s pomocným příslovcem nejméně:

Каждый элемент сетки при считывании кодируется числами от 00 до 99, при этом 00 означает самый непрозрачный участок, а 99 – самый прозрачный.

(МК, 1966, стр. 166)

Každé pole sítě se při odečítání charakterizuje číslem od 00 do 99, přičemž 00 odpovídá nejméně průsvitnému poli a 99 poli nejprůsvitnějšímu.

(LK, 1966, str. 130)

Změna přídavného jména za jiné, překlad pozitivem:

Стремясь к воплощению на сцене самых разнообразных жизненных тем и сюжетов, балетный театр к своему становлению и развитию выработал особые специфические выразительные средства, по которым можно отличить народно-характерный танец от историко-бытового, классический танец от гротескного, а также от пантомимического действия.

(КТ, 1981, стр. 15)

Aby mohlo vyjádřit na scéně složité životní situace a děje, vypracovalo baletní divadlo při svém formování a rozvoji zvláštní specifické výrazové prostředky klasického tance, které

jsou odlišné od lidového scénického tance, tance historického a charakterního a také od pantomimy.

(KT, 1983, str. 19)

Příklad, kdy autoři překlad superlativu zcela vynechali:

Поэтому способность танцовщика преодолевать **самую тяжелую и длительную** физическую и техническую нагрузку при наименьшей затрате внимания поможет творчески активнее, свободнее и вернее действовать на сцене.

(KT, 1981, стр. 61)

Tvůrčí zanícení jako by překrývalo všechny fyzické a technické těžkosti interpretace.

(KT, 1983, str. 38)

2.3 Závěry

Na základě prostudovaného materiálu můžeme konstatovat, že analytické tvary superlativu se vyskytly ve 145 ruských větách, tedy v 58%, neboli necelých 2/3 excerpčního materiálu. Potvrdila se teorie, popsaná výše, že pro odborný styl je typickým jevem tvar analytický, častější je tvar самый + pozitiv adjektiva. Co se týče tvaru наиболее (наименее) + pozitiv adjektiva, vyskytl se pouze tvar s pomocným slovem наиболее, slovo наименее se nevyskytlo vůbec. Pouze v překladu bylo v jednom případě použito příslovce nejméně (прусьвітнý), ačkoliv bylo antonymicky přeloženo z původního самый (непрозрачный). Byl tak nahrazen lexikální zápor u ruského adjektiva.

Tvary analytické byly opět nejčastěji překládány českým syntetickým tvarem 3. stupně, v 90% u tvaru наиболее (наименее) + pozitiv adjektiva, v 72% u tvaru самый + pozitiv adjektiva. Po překladu superlativem následoval překlad komparativem či pozitivem. Vyskytly se také analytické tvary jako např. nejvíce, nejméně + pozitiv adjektiva nebo velmi + pozitiv adjektiva.

3. Superlativ v českém jazyce s odlišnými tvary v jazyce ruském

Ačkoliv jsou jevy v naší diplomové práci zkoumány především v rusko-českém plánu, všimli jsme si v našem excerpčním materiálu i určitých specifických jevů v plánu česko-ruském. Jsou jimi ty, ve kterých vystupuje skupina ruských tvarů, zakončených na „-ший“, která byla podrobněji popsána v teoretické části. Tyto tvary mívají nejen význam komparativu, ale také superlativu, dokonce mohou mít i význam pozitivu v ustálených spojeních. Předmětem našeho zájmu byly ty, které byly přeloženy do českého jazyka 3. stupněm. Dalším jevem byl pozitiv v ruském jazyce, někdy upřesněný příslovcem, přeložený 3. stupněm nebo samotné příslovce použité pouze v ruském jazyce, které bylo do českého jazyka přeloženo 3. stupněm přídavného jména, ze syntaktického hlediska v obou jazycích ale zůstává v roli příslovečného určení míry. Tato specifika tvoří cca 6% zkoumaného materiálu.

Příklady ruských tvarů, zakončených na „-ший“, překlad do češtiny superlativem:

*Исходя из сказанного, можно утверждать, что до **высших** своих ступеней творчество, а следовательно, и процесс оформления в музыке проходит ряд длительных стадий.*

(МФ, 1963, стр. 34)

*На základě того, что было řečeno, lze tvrdit, že až ke svým **nejvyšším** stupňům prochází v hudbě tvorba a tedy i proces ztvárňování řadou dlouhotrvajících stadií.*

(HF, 1965, str. 34)

*В то же время творческая деятельность выдающихся русских хореографов говорит о том, что они боролись за развитие русской школы классического танца, которая всегда принимала **лучшие** достижения исполнительской техники зарубежных школ, не меняя, однако, своих национальных традиций.*

(КТ, 1981, стр. 18)

*Současně však se tvůrčí činností vynikajících ruských choreografů rozvíjela ruská škola klasického tance, škola, která sice přejímala **nejlepší** výsledky interpretační techniky škol zahraničních, přitom však zůstávala věrna svým národním tradicím.*

(КТ, 1983, str. 20)

*Этот **низший** вид звукокомбинирования крайне ограничен и случаен.*

(МФ, 1963, стр. 34)

*Tento **nejnižší** způsob kombinování tónů je krajně omezený a náhodný.*

(HF, 1965, str. 34)

Пříklady s ruským pozitivem, přeloženým českým superlativem:

*Ведь даже **примитивные** виды музыкальной „сигнализации“ выступают в своем воздействии как оформленные звукоотношения.*

(МФ, 1963, стр. 60)

*Vždyť i **nejprimitivnější** druhy hudební „signalizace“ se ve svém účinku projevují jako ztvárněné tónové vztahy.*

(HF, 1965, str. 61)

*При исследовании деятельности головного мозга мы сталкиваемся с самыми разнообразными функциональными системами: от самых простых до **очень сложных**.*

(МК, 1966, стр. 118)

*При studiu mozkové činnosti se setkáváme s **nejrůznějšími** funkčními systémy: od **nejjednodušších** až po **nejsložitější**.*

(LK, 1966, str. 93)

***Все возможные** наигрыши, ригурнели, рефрены в мелких формах точно так же следует рассматривать как отправной момент музыкального становления.*

(МФ, 1963, стр. 62)

***Неjrůznější** instrumentální figury, ritornely a refrény v drobných formách je rovněž třeba chápat jako výchozí moment hudebního projevu.*

(HF, 1965, str. 63)

*Форсирующий механизм обеспечивает **максимально быстрый** выход на цель, что необходимо в связи с инерционностью системы.*

(МК, 1966, стр. 140)

*Urychlovací mechanismus zabezpečuje **co nejrychlejší** přiblížení k cíli, nutné vzhledem k setrvačnosti systému.*

(LK, 1966, str. 109)

V jednom případě jsme se setkali s ruským příslovcem *максимально*, které bylo do češtiny přeloženo superlativem:

*Ясно, что последний способ обеспечивает наиболее быструю передачу сообщения, так как здесь **максимально** устранены избыточные сигналы.*

(MK, 1966, стр. 22)

*Je jasné, že tento poslední způsob zajišťuje nejrychlejší přenos informace, neboť jsou zde **v nejvyšší míře** odstraněny nadbytečné signály.*

(LK, 1966, str. 17)

V našem excerpčním materiálu se objevilo spojení pomocného slova *возможно* s 2. stupněm, do češtiny přeložené 3. stupněm ve spojení s ekvivalentem ruského *возможно* – *co možná* ....:

*Задача сортировщика заключалась в том, чтобы за 30-минутный период работы разместить по соответствующим конвертам **возможно большее** число фотографий.*

(ТП, 1966, стр. 73)

*Jeho úkolem bylo, aby za dobu 30 minut rozmístil do patřičných obálek **co možná největší** počet fotografií.*

(TP, 1968, str. 80)

Ekvivalentem by zde mohlo být i pouhé *co*, v češtině je časté i tam, kde v ruštině není *возможно*, viz příklady na stranách 43, 45 a 54. Slovo *co* má v těchto případech význam pokud možno.

Shrnutí

V této diplomové práci jsme analyzovali způsoby vyjádření 3. stupně přídavných jmen v ruštině v odborném stylu a zabývali jsme se jejich českými ekvivalenty. Cílem práce bylo stanovit prostředky, kterými jsou tyto tvary vytvořeny, a povšimnout si shody či rozdílnosti v překladu do češtiny. Určovali jsme především kvantitativní poměr těchto způsobů, použitých v námi sledovaném materiálu a věnovali jsme se i poměru různých zvolených možností překladu a také jsme v určitých případech zmínili i odlišné varianty překladu.

Naše diplomová práce má tyto části: úvod, teoretickou a praktickou část, shrnutí a ruské resumé.

V teoretické části se věnujeme základní morfologické charakteristice přídavných jmen a jejich klasifikaci, vycházíme zde z českých a ruských gramatických příruček. Naše pozornost je zaměřena především na stupňování přídavných jmen, rozdělení na syntetické a analytické tvary, které ruština používá, jejich tvoření a použití, existenci specifických tvarů, neopomenuli jsme ani stupňování adjektiv v češtině. V části Odborný styl jsme vyložili obecnou teorii o funkčních stylech a zaměřili se na styl odborný, ze kterého vychází náš analyzovaný materiál. Pozornost jsme věnovali použití přídavných jmen v odborném stylu.

Praktická část je rozdělena na tři základní kapitoly a vychází z tvoření superlativu v ruštině v části teoretické. V poslední kapitole jsme zmínili specifické případy superlativu z hlediska česko-ruského plánu. Kapitoly jsme vždy členili na skupiny, ve kterých jsme se zaměřili na jednotlivé možnosti tvoření superlativu v rámci syntetických a analytických způsobů. U každých skupin jsme provedli ještě další členění, podle překladu těchto tvarů do češtiny s uváděním příkladů a jejich českých ekvivalentů. Hlavním bodem naší analýzy bylo předložení kvantitativního zastoupení různých tvarů superlativu adjektiv v jednotlivých kategoriích.

V první kapitole se podrobně věnujeme syntetickému tvaru superlativu v odborném stylu v ruštině. Vyjmenovali jsme možnosti tvarů, které se vyskytly v našem excerpčním materiálu, a každé jsme se detailně věnovali z pohledu jejich českých ekvivalentů. Z analýzy našeho materiálu vyplývá, že 35,6% všech tvarů superlativu v ruském odborném stylu je syntetických. Nejčastějším tvarem (79%) v kapitole syntetických tvarů je tvar s koncovkou –айший, -ейший s nejčastějším překladem do

češtiny také tvarem syntetickým s předponou nej-, následovaný překladem ve tvaru komparativu nebo pozitivu či také analytického tvaru velmi + pozitiv v případě elativu. Autoři se v určitých situacích potýkali s nejistotou při překladu, podle našeho názoru nezvolili vždy nejlépe česky znějící variantu, proto jsme se v těchto případech pokusili o vlastní návrhy překladu. Dalšími používanými syntetickými tvary byly syntetické tvary 2. stupně se zesilující předponou наи- ve významu 3. stupně (18%) a syntetické tvary 3. stupně vzniklé připojením slovotvorných sufixů –ейш- a –айш- ke kmeni přídavného jména se zesilující předponou наи- (3%).

Druhá kapitola se zabývá analytickými tvary superlativu v ruském odborném stylu. Tento typ superlativu se v našem zkoumaném materiálu vyskytl nejčastěji, v 58%, což potvrdilo tvrzení uvedené v teoretické části. Převládaly tvary самый + pozitiv, těsně následovány tvarem наиболее + pozitiv. Překlady do češtiny byly opět různé, v 81% tvarem českým syntetickým nej....ší, další možnosti byly překlad komparativem či pozitivem nebo analytické tvary s pomocí příslovcí velmi, nejméně, atd.

Třetí kapitola zmiňuje specifické případy, se kterými jsme se setkali z hlediska plánu česko-ruského, ty zaujímaly 6,4% všech excerpt. Byla jimi především skupina ruských tvarů, zakončených na –ший, která mívá vedle významu komparativu a pozitivu také význam superlativu, zaměřili jsme se na ty, které byly do češtiny překládány superlativem. Dále se objevily ruské tvary pozitivu nebo pouze příslovce (např. максимально), přeložené opět superlativem adjektiva.

Při analýze našeho materiálu, tedy odborných publikací z různých oblastí vědy, jsme se často setkali se skutečností, že se v určitých případech autoři překladu superlativu vyhýbali, opisovali ho nebo ho zcela vynechali. V některých titulech, konkrétně v Klasickém tanci, byly ve velké míře vynechávány celé odstavce, proto zde bylo dohledávání českých ekvivalentů velmi obtížné.

Ruské resumé

В данной дипломной работе под названием „Формы превосходной степени прилагательных в русском научном стиле и их чешские эквиваленты“ мы занимались анализом форм превосходной степени в русских научных текстах и их переводом на чешский язык. В нашей работе мы должны были охарактеризовать средства образования форм превосходной степени в русском языке, сопоставлять их с их чешскими эквивалентами и обратить внимание на количественный анализ разных форм в русском языке и их перевода на чешский язык.

Наша дипломная работа разделена на пять частей: введение, теоретическую и практическую часть, заключение и русское резюме. Завершает работу библиография и список источников, который мы использовали для примеров в практической части. В следующей части мы подробно опишем часть теоретическую и практическую.

Теоретическая часть базируется на специальном материале русских и чешских грамматических публикаций.

В первой главе мы дали характеристику имени прилагательного с точки зрения морфологии. Мы охарактеризовали имя прилагательное как часть речи, включая его классификации по значению. На основе исследуемой литературы мы выделили три группы прилагательных, а именно прилагательные качественные, относительные и притяжательные. Основываясь на теории З. Русиновой (1997), мы коснулись чешского расчленения прилагательных по значению.

Мы также занимались краткой (*правилен, правильна, правильно – правильны*) и полной (*правильный, правильная, правильное – правильные*) формами прилагательного, их образованием, значением, особенностями и употреблением. В заключении данной главы мы упомянули адвербиальные формы прилагательных с окончаниями -о, -и (*правильно, дружески, по-волчьи*), которые можно образовать от адъективной основы в случае, если это позволяет значение имени прилагательного.

В нижеследующей подглаве было изложено склонение адъектив. В русском языке различаются согласно структуре падежных окончаний два типа склонения прилагательных: склонение адъективное, которое включает все качественные и относительные прилагательные с окончаниями в именительном падеже числа единственного –ый/-ой, -ая, -ое (твердые типы новый, новая, новое;

молодой, молодая, молодое) и –ий, -яя, -ее (мягкий тип летний, летняя, летнее) и адъективно-субстантивное, типичное для относительно-притяжательных прилагательных с окончанием в именительном падеже числа единственного –Ø, -а, -о (типы мамин, мамина, мамино; отцов, отцова, отцово) и –Ø, -я, -е (тип лисий, лисья, лисье).

В подглаве Склонение прилагательных мы занимались также категорией несклоняемых прилагательных, являющихся особенной группой, которая не имеет формальных признаков, типичных для прилагательных. Их часто можно видеть в постпозиции, как например *юбка-мини, костюм-хаки,...* В некоторых случаях возможна не только постпозиция, но даже и препозиция: *концерт гала, галаконцерт*. Основой для этих прилагательных являются иностранные слова. Они входят в отдельные группы (цветовые оттенки, одежда, область искусства и культуры, некоторые блюда, область транспорта, понятия из области коммерции).

Главной категорией для нашей дипломной работы являются степени сравнения, в частности, превосходная степень. Степени сравнения, выражающие разный уровень качества, образуют все качественно-оценочные и большинство качественных прилагательных. Во многих случаях качественные прилагательные не образуют степени сравнения из-за своей семантики. Прилагательные типа немой, босой, слепой, голый и другие обозначают абсолютное качество и по этой причине не дают возможность образовать сравнительную и превосходную степень. В этой подглаве мы на основе теории П. А. Леканта (2002) охарактеризовали все формы степеней сравнения. Степень положительную, не выражающую степеней сравнения, но очень важную для них, так как лишь посредством положительной степени и сопоставления с ней возможно реализовать грамматическое значение степени сравнительной и превосходной. Детально мы занимались образованием и использованием степени сравнительной (компаратив) и превосходной (суперлатив).

Степень сравнительная указывает, что определенный предмет имеет выраженный именем прилагательным признак в высшей степени, чем другой предмет. Формы сравнительной степени так же как и степени превосходной являются синтетическими и аналитическими. Синтетическая форма компаратива образуется путем присоединения к основе прилагательного словообразовательных суффиксов – ее/ -ей, -е, -ше (*сильный – сильнее; милый – милее; громкий – громче; дорогой – дороже; сухой – суше; старый – старше*). Если в конце основы находится суффикс –к/ -ок, часто происходит его выпуск (*близкий – ближе;*

широкий – шире; далекий – дальше). Прилагательные хороший, плохой, маленький образуют супплетивную форму компаратива: лучше, хуже, меньше. В чешском языке компаратив образуется в большинстве случаев посредством чешских суффиксов –ejší/-ější. Он образуется у производных адъектив, но также у некоторых примарных. Адъектива с окончанием –kŭ образуют компаратив присоединением суффикса –cí (hebcí, lehčí, křehčí, měkčí, tenčí,...) или –ší (hlubší, hladší, sladší, řidší,...) к основе. Аналогично как в русском, некоторые прилагательные образуют компаратив и суперлатив от другой основы, напр. dobrý – lepší – nejlepší, zlý – horší – nejhorší, velký – větší – největší, malý – menší – nejmenší. Аналитическая форма компаратива образуется посредством слов более, менее (*более высокий, менее гордый*). Аналитическая форма в отличие от формы синтетической может обозначать не только большую, но и меньшую интенсивность признака (*более красивый, менее красивый*).

Степень превосходная образует формы синтетические присоединением словообразовательных суффиксов –ейш- (*красивейший, умнейший*) и –айш- (*тончайший, строжайший, тишайший*) к основе слова. Для образования суперлатива используется также префикс наи- + компаратив (*наибольший, наименьший*) или наи- + синтетическая форма суперлатива (*наиважнейший, наистрожайший*), добавляющая ему оттенок экспрессивности. Чешские формы суперлатива образуются с помощью префикса nej-, присоединенного к синтетической форме компаратива. Аналитическую форму имени прилагательные образуют посредством нескольких способов: 1) присоединения к форме позитива прилагательного вспомогательного слова самый (*самый добрый*); 2) присоединения к форме позитива прилагательного вспомогательного слова наиболее, наименее (*наиболее высокий, наименее сложный*); 3) присоединения к форме компаратива прилагательного вспомогательного слова всего (неодушевленный предмет – всего дороже сон) или всех (предмет одушевленный – ребенок был всех добрее).

В подглаве Степени сравнения мы занимались также значением и употреблением синтетической и аналитической форм превосходной степени. Самой распространенной является форма аналитическая с вспомогательным словом самый, которая употребляется в качестве атрибута и именной части сказуемого (*Самый старательный ученик вышел к доске.; Ученик был самым старательным в классе.*). Формы типа умнее всех/всего используются только в виде сказуемого. Формы с словами *наиболее, наименее* благодаря своему значению имеют самое

широкое использование, они обозначают не только высшую, но и низшую степень признака, однако они используются только в административном и научном стилях.

Синтетические формы суперлатива за исключением их исходного значения могут обладать также значением элятива, то есть ссылаться на очень высокую степень признака, но не на высшую (*милейший человек, кратчайшее поздравление*). Элятивное значение употребляется в тех случаях, в которых превосходная степень не подразумевает сравнение. Формам элятива в чешском языке соответствуют слова *velmi, krajně, nanejvýš, mimořádně, obzvlášť* (*талантливейший ученик – mimořádně nadaný žák, опаснейший враг – obzvlášť nebezpečný nepřítel*).

А. В. Исаченко (1954) упоминает использование суперлатива с точки зрения стилистики. В области публицистики, в научном стиле и в общем в немного эмоциональных стилях предпочтение оказывается конструкциям типа наиболее + краткая форма прилагательного (*наиболее бажен вопрос снабжения, наиболее интересна та часть книги, где автор делится своими личными впечатлениями,...*). В разговорном языке распространена форма компаратива + всех (всего) (*он был сильнее всех, мальчик оказался хитрее всех*). Данные формы типичны для конструкций, в которых превосходная степень отражает качество лица. Но в случае, если превосходная степень выражает качество предмета неодушевленного, предпочитают формы самый + полная форма прилагательного (*этот чемодан самый тяжелый, его работа самая лучшая*).

В рамках категории степеней сравнения М. Чабала выделяет группу восьми форм, окончанных –ший, состоящих из четырех антонимических пар: высший – низший, старший – младший, лучший – худший, больший – меньший. В вышеуказанных формах проявляется не только значение компаратива, но и суперлатива и в устойчивых выражениях даже позитива, за исключением формы больший, которая всегда имеет значение компаратива. На чешский язык эти формы переводятся разными способами: высшая школа – *vysoká škola*, высшее образование – *vysokoškolské vzdělání*, высшая и низшая температура года – *nejvyšší a nejnižší teplota v roce*. М. Чабала говорит также о гибридной форме суперлатива, которая образуется соединением местоимения самый и форм, не выражающих положительную степень, но степени другие (*самый ближайший, самый вернейший, самый лучший, самый высший*). (Г. Балаж и кол., 1989)

Во второй главе теоретической части мы подробно излагаем теорию функциональных стилей, в частности научного стиля, поскольку источником нами анализированного материала являются публикации из разных областей науки. Научный стиль состоит не только из специфических средств со стилистическими оттенками, но прежде всего из явлений, типичных для литературного языка. Эта специальная функциональность определяется подбором средств, слов, типов предложений, произношением.

Д. Жвачек (1994) характеризует научный стиль следующими свойствами: письменная форма, монологичность, публичность, четкость, яркость, профессиональность, понятность. В отличие от разговорного стиля, проявления которого возникают спонтанно, все выступления (устные и письменные) научного стиля возникают после предварительной подготовки.

С точки зрения лексикологии характерными чертами научного стиля является содержание большого количества терминов, прежде всего интернациональных. Что касается синтаксиса, типичны сложные предложения с большим количеством союзов, преобладают сложноподчиненные предложения и обращения в подчинительном соединении. Особенностью научного стиля является безличное высказывание без указания конкретного деятеля, субъект бывает замещен авторским „мы“. Следующий признак научного изложения – широкое использование номинативной структуры, а именно вербономинального соединения (*В результате реакции происходит перераспределение массы*) и сказуемого в форме глагола настоящего времени, так называемое вневременное значение.

В дальнейших подглавах мы изучали употребление имен прилагательных в русском и чешском научных стилях с ориентацией на степени сравнения. На основании исследования И. Ф. Виноградовой (1968), наиболее часто в русском языке употребляется степень положительная (94%), не так часто степень сравнительная (4%) и превосходная (2%). Д. Е. Розенталь (1968) указал, что синтетическая форма степеней сравнения используется в разговорном стиле и форма аналитическая в стиле научном и административном. Чешские формы суперлатива имеют также формы синтетические и аналитические, формы синтетические являются стилистически нейтральные, формы аналитические используются ограниченно.

В практической части мы занимались различными средствами выражения превосходной степени имен прилагательных в русском и чешском научных стилях,

проводили аналогию между ними, определяли повторяемость отдельных форм и различные возможности перевода этих форм с русского языка на чешский. Наше исследование базировалось на пятистах примерах, которые мы отыскивали в русской и чешской научных публикациях, то есть двести пятьдесят русских предложений и столько же их чешских эквивалентов. Данные публикации из разных отраслей науки – техники, математики, медицины, психологии и музыки.

Практическая часть расчленена на три главы. Глава первая и вторая характеризуют употребление синтетической и аналитической форм превосходной степени в русском научном языке, они далее разделены на подглавы на основе разных форм синтетического или аналитического типа суперлатива и их перевода на чешский язык. В обеих главах мы исследовали количественное соотношение между отдельными подглавами и между этими главами. В третьей главе мы обратили внимание на исследование особенностей с точки зрения чешско-русского плана. Это касается выражений, которые в чешском языке определяются посредством превосходной степени, но в русском они ее не образуют.

В первой главе мы разделили выписанный нами материал на группы согласно использованию отдельных синтетических форм суперлатива и далее на основе их перевода на чешский язык. Мы приводили несколько примеров с комментариями. В первой подглаве мы занимались синтетической формой превосходной степени с суффиксами –ейш- и –айш-. В целом, эти формы встречались часто, хотя они и нетипичны для научного стиля. Они появились в 28% исследованного материала. Перевод на чешский язык осуществлялся также посредством синтетической формы суперлатива (в 47 случаях), но даже в нескольких случаях формы сравнительной и положительной.

Пример перевода посредством синтетической формы суперлатива:

*История развития совершенного каданса как формулы, впитывавшей в себя сопряжения, существенные и характерные для всей системы звукоотношений ряда эпох, представляет собою **важнейшую** главу в эволюции музыкального формообразования.*

(МФ, 1963, стр. 59)

*Historie vývoje úplného závěru jako formule, která do sebe vstřebala podstatné vazby charakteristické pro celý systém tónových vztahů řady epoch, představuje vlastně v evoluci hudebního vytváření forem **nejdůležitější** kapitolu.*

(HF, 1965, str. 60)

Примеры перевода посредством форм сравнительной и положительной степеней:

Простейшая модель кровообращения учитывает только отдельные стороны работы сердечно-сосудистой системы.

(МК, 1966, стр. 67)

Jednodušší model krevního oběhu uvažuje pouze jednotlivé stránky funkce oběhového systému.

(ЛК, 1966, стр. 53)

Тем не менее, как в свое время на первых этапах многоголосия изобретение имитации было фактом интонационно революционного значения для дальнейшего становления музыки – ибо открывало новые возможности формования – так в более позднюю эпоху введение в ткань секвенций точно так же в **сильнейшей** мере расширяло возможности музыки.

(МФ, 1963, стр. 85)

Přesto však jako ve své době v prvních etapách vícehlasu bylo vynalezení imitace faktem intonačně revolučního významu pro další utváření hudby, neboť odhalovalo nové možnosti hudebního formování, tak potom zavedení sekvencí rozšířilo možnosti hudby stejně významně.

(НФ, 1965, стр. 87)

Перевод элитива посредством вспомогательных слов:

*Второе соотношение содержит в себе двойственный момент для слуховой оценки, ибо слушание музыки – процесс **интенсивнейшего** сравнения каждого предшествующего интонируемого момента с последующим.*

(МФ, 1963, стр. 48)

*Druhý vztah tedy zahrnuje v sobě pro sluchové hodnocení dvojí moment, neboť poslech hudby je proces **velmi intenzivního** srovnávání každého předchozího intonovaného okamžiku s následujícím.*

(НФ, 1965, стр. 49)

В следующей подглаве нами названы формы с префиксом наи- в значении суперлатива и формы с префиксом наи- и с суффиксами –ейш- и –айш-, на чешский

они были переведены в большинстве случаев также формой суперлатива, мы с ними встретились только в отдельных примерах:

*За всем этим кроется длительный процесс нащупывания, исканий и приспособлений **наилучших** средств для наиболее „доходчивого“ выражения, т.е. такого рода интонаций, которые усваивались бы окружающей средой через формы музицирования возможно продуктивнее.*

(МФ, 1963, стр. 21)

*Za vším se tají dlouhý proces sondování, hledání a přizpůsobování **nejvhodnějších** prostředků k dosažení „nejpřístupnějšího“ výrazu, tj. takových intonací, které by si okolní prostředí provozováním hudby co nejproduktivněji osvojovalo.*

(HF, 1965, str. 21)

Во второй главе мы исследовали аналитическую форму суперлатива, количество которой было достаточно высоко. Можно было встретиться с формой наиболее + позитив адъектива, которая в 90% переводилась синтетической формой суперлатива nej...ší или в нескольких редких случаях формой аналитической:

*Большинство специалистов как техников, так и психологов считают, что **наиболее существенный** вопрос при практической работе в области сознания системы „человек-машина“ – это **наиболее эффективное** распределение функций в системе между человеком и машиной.*

(ТП, 1966, стр. 114)

*Mnoho specialistů, jak techniků, tak psychologů, se domnívá, že **nejpodstatnější** otázkou praktické oblasti vytvoření systému „člověk – stroj“ je **nejefektivnější** rozdělení funkcí v systému mezi člověkem a strojem.*

(ТР, 1968, стр. 128)

*В памяти цвет преобразуется, подравнивается к тому, который **наиболее знаком, наиболее типичен** для данного объекта.*

(ТП, 1966, стр. 69)

*V paměti se barva přemění, podřizuje se té, která je **nejvíce známá a nejvíce typická** pro daný objekt.*

(ТР, 1968, стр. 77)

Самая частая аналитическая форма суперлатива самый + позитив адъектива имела чешские эквиваленты в синтетической форме nej...ší (72% эквивалентов), в форме позитива, в аналитической форме с вспомогательным наречием velmi или nejméně:

В настоящее время для всех школ классического танца в Советском Союзе характерен академический строгий стиль, но самая разнообразная исполнительская манера движения, которая не ограничивает, не сковывает индивидуальность танцовщика, а, напротив, позволяет полнее и глубже раскрыть все его творческие возможности и национальное своеобразие.

(КТ, 1981, стр. 19)

V současnosti je pro školy klasického tance v Sovětském svazu charakteristický akademicky přísný styl, avšak co nejrozmanitější interpretační projev, který nespoutává ani neomezuje individualitu tanečnicka, ale naopak dovoluje jí plně se rozvinout ve všech tvůrčích schopnostech i národních zvláštностech.

(КТ, 1983, стр. 20)

*Широкие возможности построения моделей на основе функционального гомоморфизма позволили создать в последние годы большое число **самых разнообразных** моделирующих установок как аналоговых, так и цифровых.*

(МК, 1966, стр. 73)

*Velké možnosti modelování na základě funkčního homomorfizmu se v poslední době projeví sestavením řady **různých** modelů analogových i číslicových.*

(ЛК, 1966, стр. 59)

*В настоящее время любой, **самый сложный** алгоритм может быть реализован средствами вычислительной техники.*

(МК, 1966, стр. 153)

*V současné době mohou být realizovány prostředky výpočtové techniky i **velmi složité** algoritmy.*

(ЛК, 1966, стр. 119)

*Каждый элемент сетки при считывании кодируется числами от 00 до 99, при этом 00 означает **самый непрозрачный** участок, а 99 – самый прозрачный.*

(МК, 1966, стр. 166)

Každé pole sítky se při odečítání charakterizuje číslem od 00 do 99, přičemž 00 odpovídá nejméně průsvitnému poli a 99 poli nejprůsvitnějšímu.

(LK, 1966, str. 130)

Можно сказать, что аналитическая форма суперлатива появилась в 145 русских предложениях, это значит в 2/3 выписанного материала. Мы подтвердили теорию, что аналитическая форма типична для научного стиля.

В третьей главе мы занимались особенностями, с которыми мы встретились во время исследования. Имеется в виду явления с точки зрения чешско-русского перевода. Эти примеры были переведены на чешский язык в форме превосходной степени суперлатива, однако в русском языке они появились в других формах.

Речь идет о группе русской формы, с окончанием –ший подробное описание которой мы привели в части теоретической и перевод которой совершается в синтетической форме суперлатива с префиксом nej-:

*Исходя из сказанного, можно утверждать, что до **высших** своих ступеней творчество, а следовательно, и процесс оформления в музыке проходит ряд длительных стадий.*

(МФ, 1963, стр. 34)

*Na základě toho, co bylo řečeno, lze tvrdit, že až ke svým **nejvyšším** stupňům prochází v hudbě tvorba a tedy i proces ztvárňování řadou dlouhotrvajících stadií.*

(HF, 1965, str. 34)

Пример с позитивом в русском и переводом в форме суперлатива в чешском:

*Ведь даже **примитивные** виды музыкальной „сигнализации“ выступают в своем воздействии как оформленные звукоотношения.*

(МФ, 1963, стр. 60)

*Vždyť i **nejprimitivnější** druhy hudební „signalizace“ se ve svém účinku projevují jako ztvárněné tónové vztahy.*

(HF, 1965, str. 61)

В одном случае мы встретились с русским наречием максимально или со вспомогательным словом возможно, перевод которых осуществлялся суперлативом:

*Форсирующий механизм обеспечивает **максимально быстрый** выход на цель, что необходимо в связи с инерционностью системы.*

(МК, 1966, стр. 140)

*Urychlovací mechanismus zabezpečuje **co nejrychlejší** přiblížení k cíli, nutné vzhledem k setrvačnosti systému.*

(ЛК, 1966, стр. 109)

*Задача сортировщика заключалась в том, чтобы за 30-минутный период работы разместить по соответствующим конвертам **возможно большее** число фотографий.*

(ТП, 1966, стр. 73)

*Jeho úkolem bylo, aby za dobu 30 minut rozmístil do patřičných obálek **co možná největší** počet fotografií.*

(ТР, 1968, стр. 80)

Из анализа нашего материала вытекает, что 35,6% всех форм суперлатива синтетических, 58% аналитических, а остальные занимают специфические случаи.

В заключении нашей дипломной работы нужно отметить, что невозможно подвести общий итог о использовании форм суперлатива в научном стиле из-за различий в их использовании в публикациях из разных областей науки.

Bibliografie

1. Baláž G. a kol.: Современный русский язык в сопоставлении со словацким, Морфология. SPN. Vydání 1. Bratislava, 1989. 376 str., ISBN 80-08-00020-1
2. Barnetová, V., Běličová-Křížková, H., Leška, O., Skoumalová, Z., Straková, V.: Русская грамматика 1. Academia. Praha, 1979. 664 str.
3. Čára V., Balcar M., Ladmanová J.: Ruská mluvnice pro střední školy. SPN. Vydání 1. Praha, 1986. 200 str.
4. Flídrová, H.: Základy gramatiky, přednášky pro posluchače ruštiny se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast. Olomouc, 2008.
5. Havránek B. a kol.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. SPN. Vydání 1. Praha, 1961. 532 str. (PMR I)
6. Chloupek J., Čechová M., Krčmová M., Minářová E.: Stylistika češtiny. SPN. Vydání 1. Praha, 1991. 294 str., ISBN 80-04-23302-3
7. Grepl M., Hladká Z., Jelínek M., Karlík P., Krčmová M., Nekula M., Rusínová Z., Šlosar D.: Příruční mluvnice češtiny. NLN. Vydání 2., opravené. Praha, 1997. 799 str., ISBN 80-7106-134-4 (PMČ)
8. Jaklová, A., Janečková M., Junková B.: Praktická mluvnice češtiny. Vydání 1. České Budějovice, 1997. 164 stran.
9. Karlík P. a kol.: Encyklopedický slovník češtiny. NLN. Praha, 2002. 605 str., ISBN 80-7106-484-X
10. Leonovičová Z., Lexikologie a praktická stylistika ruského jazyka. Rektorát UJEP Brno. Vydání 1. Brno, 1980. 95 str.
11. Mistrík, J.: Štylistika. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Vydání 1. Bratislava, 1985. 582 str.
12. Žvábek, D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. Vydání 1. Olomouc, 1994. 54 str., ISBN 80-7067-353-7

13. Исаченко, А. В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким, Том I, Морфология. Издательство Словацкой Академии наук. Братислава, 1954.
14. Лариохина, Н.М.: Вопросы синтаксиса научного стиля речи. Русский язык. Москва, 1979.
15. Лекант П. А.: Современный русский язык. Издательство Дрофа. Издание 3-е. Москва, 2002. 557 стр.
16. Митрофанова О. Д.: Научный стиль речи: проблемы обучения. Русский язык. Москва, 1976. 200 str.
17. Митрофанова, О. Д.: Язык научно-технической литературы. Издательство Московского университета. Москва, 1973.
18. Розенталь Д. Е.: Практическая стилистика русского языка. Издательство М.: Высшая школа. Издание 2-ое. Москва, 1968. 416 стр.
19. Red. Шведова Н.Ю.: Русская грамматика. Том I. Наука. Издание 2-ое. Москва, 1980. 783 str.

Literatura použitá jako zdroj příkladů

1. Асафьев, Б. В.: Музыкальная форма как процесс. Ленинград, 1963. (МФ)
2. Asafjev, B. V.: Hudební forma jako proces. Praha, 1965. (HF)
3. Бобнева, М. И.: Техническая психология. Москва, 1968. (ТП)
4. Bobněvová, M. I.: Technická psychologie. Praha, 1968. (TP)
5. Вайнриб, Е. А., Милютин, В. И.: Электронная оптика. Ленинград, 1951. (ЭО)
6. Парин, В. В., Баевский, П. М.: Введение в медицинскую кибернетику. Москва, 1966. (МК)
7. Parin, V. V., Bajevskij, R. M.: Úvod do lékařské kybernetiky. Praha, 1966. (LK)
8. Тарасов, Н. И.: Классический танец. Москва, 1981. (КТ)
9. Tarasov, N. I.: Klasický tanec. Praha, 1983. (KT)